د لوي ښښتن په نامه

تولیز سم اند یا منطق

راټولونکی: ډاکټر ماخان میږی شینواری

خپرونکی: ketabton.com

د شمشاد زهیر خپرونه

کال نومبر ۲۰۱۱ ز کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سریزه ٣

لومړی: تولیز سم اند Logic ۴

١ – د ،، سم اند،، بېلابېلي پرېپوهېدني

د سم اند تاريخ – برخورشوګاني،

کلاسيکي سم اند، کالکيول بنه، کاکيولبنه

او سم انديزه تلنه، ناکلاسيک سم اند، فلسفي

سم اند، اينتويخيونيزموس، ريلېوانځ سم اند

او کونېکس سم اند، ډېر ارزښتي سم اند او

فوزي سم

٣. ٣. ۴ – نامونوتون سم انونه

دويم: وينا(سم اند) ١۶

ډېرځلپوالی، ويناغونډله او وينا،

غونډله- پرېکړه- وينا، رابندونه

غوښتنه(ثبوت)، ارزښتپرېکړه، وينابنه،

ويي، کلمه، د ويناو ډولونه، ساده – يوځای

اينبول شوې(ګډوله)، شننيزې- سينتاکتيکي،

ويناوي په ويتاسماند کې، وينا په پرېديکات

(ارزښتوني) سم اند کې.

دريم: سم انديز- فلسفي وييونښننه ٢۵

څلورم: پېژندنه Erkenntnis ٣٠

پنځم: پايونلاس ته راوړنه ٣۴

د سم انديزې پايوني ډولونه، بېلګې، د يوه

پايلاس ته راوړني سموالی، لومړي

نرډېوالی، تيکاو، په فورمال لوجيک کې

يي سموالی، پايلاس ته راوړنه، دا هم

وګوری؟

شپږم: په فورمال سم اند کې تيکوالی ۴١

اوم: ورته والي پايونه ۴٢

تاريخ، انتيک تر شولاستيک پوری،

ورته والي پايوني د شولاستيک له مخې،

تيوري، کاروونه، د پردي يا بل په

ساپوهني باندي پايونه، اتوم مودل،

پريودسيستم يا دوريي جدول ، دا هم

وګوری، برېښناپانو لينکونه، يوګوني

ښووني.

اتم: فوزي سم اند(منطق) ۴٧

تاريخي وده، فوزي-ډېری‌پوهنه(ست -

تيوري)،ناتېره ډېری، نه والی، نه

پرېښودوني – يا – ترنه(سرکټ)، او-

ترونی، پرېښودونی-يا – ترنه، فوزي

څېرونه (فنکشن)، د يوه نا- کرښيزفوزي

– څېرونه، کارونورشو،کلمو بېلونه

نهم: ډېر ارزښتي سم اند ۵۴

لسم: يو څو پېښتو اړونده ليکني ۵٧

ډاکتر ماخان مېرى شينواری

مخ، مخامخ او اړوند وييونه يي 57

څېړنوال محمد اصف احمدزی

"مخ" او "مخامخ" 66

ژبه غني- معياري کول، نوښت او

نيولوجيزم ٧۵

د ډاکتر ماخان مېري شينواري ليکني او

ژباړې ٨١

د ډاکتر ماخان مېري شينواري ژوند ته يوه

لنډه کتنه ٨٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

ګرانو لوستونکو په مینه!

دا یوه پېچلې پوهنریښنه ده، چې لیکنه او بیا یې له بلې ژبې څخه رانیونه نوره هم پېچلې کوي. دا چې موږ په پښتو داسې لیکنې کمې لرو او بیاپه داسې پښتو، چې هلته مو دموږ پيداښتې اړوند ويونه هم په کې له پامه غورځولي وي. دما دلته دوه موخې وې:

-- له یوې خوا مې مینه لروده، چې دا موضوع ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم، ځکه چې د شمېرپوهنې سم اند یو کتاب مې، چې په نورو کتابونو کې هم ځایه ځای شوی دی او

-- له بلې لور مې غوښتل، چې دا پېچلې لیکنه په پښتو ولیکم، چې په ګډه وګورو او دا پوښتنه ځواب کړو، چې ایا داسې لیکنې په پښتو کېدلی شي او که ځنګه. دا د پښتو د غنیکولو مخنیوی نه دی، دا د پښتو ساتل دي او ژبه مو پوهنیزه کول، چې باید بلد شو، مسلکي او پوهنیز کتابونه هم په پښتو ولیکو.

تاسو دا کتاب یا دما ټولو کتابونو ته پام وکړئ، چې ایا موږ دا په پښتو لیکنې معیاري دي او که ځنګه؟ بیا اندونه راسره ګډ کړئ.

دا نه منم، چې ګوندې موږ داسې بلد یو، خو دابه ومنم، چې موږ په بل ډول نه یو هڅېدلي او یا د دې هڅې توان مو نه لروده.

هر څه مو په خپله ژبه شونې دي او ساده. دا همدلته وګورئ، چې پرېپوهېدن کېدونکې ده.

په په پای کې مې دوه لیکنې د ژبې په اړوند هم وړاندې کړي، چې د سم انديز فکر څخه لاس ته راغلې وي هم ...... هیله ده، چې هغه به مو هم خوښ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی : ټولیز سم اند یا منطق Logic

پیلیادونه: د مالپاره د دې موضوع څېړل او بیا د دې لیکنې ترتیبول همدومره ستونځمن دي، لکه داموضوع پخپله او ګومان مې دی، چې د لوستونکو لپاره به هم داستونځې وي. زیات وییونه او کلیمې دلته شته، چې هغه پخپله باید و څېړل شي او دا کار دلته کیږي. دا لیکنه په پښتو ده او هغه مسلکي ویونه به هم په پښتو ځکه وي، چې زه په عربي نه پوهېږم، بیا هم راځی په ګډه یې سره جوړ کړو.

سم اند: دالیکنه د فلسفي او ژبنیز لیدکونج یا لیدټکو (چې له کوم کونج یا ټکي څخه یو څه کتل کیږي) سره سر او کار لري. د برېښناییزو سم اندیز- تړنو ته دیجیتال تښنیک او سم اندیزبنسټتیکې وګوری.

له سم اند (له زړې یوناني کلمي téchnē *logikè* λογικὴ τέχνη **Logik** فکرکوونکی هنر ، مخ ته تګدول یا ښوونبنسټ یا دلیل Argument) څخه په ټوله کې هوښیار پای لاس ته راوړنه یا پایونه Schlussfolgerung او په ځانګړي توګه د ده پوهنیزه پای لاسته راوړنپوهنه یا فکرپوهنه Denklehre پوهېږو. په سم اند کې د ښوونبنسټ د هغه و باوریوالي جوړښت ته څېړل کیږي، له وینا خوندیوالي څخه خپلواک. په همدې موخه سړی له ،،فورمال (دباندنی بڼې)،، سم اند څخه هم غږیږي. درسم او رواج سره سم اند د فلسفې یوه برخه ده. له پیله ورځني سم اند د رېتوریک په ګاونديتوب کې وده وکړه.

د شلمې پېړۍ راپه دېخوا سړی د سم اند لاندې یا څخه سیمبولیک سم اند، چې دا هم د جوړښتپوهنې Strukturwissenschaften د بنسټ په څېر دی، پوهیږي. لکه د شمیرپوهنې او د تیوریتیکي اینفورماتیک په دننه کې، چې کارول کیږي.

د یووېشتمې پېړۍ په پیل کې دا د ما ماخان مېږي شینواري له خوا ،، سماند،، بلل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه سپي *veritas* رښتیا او *falsitas* نارښتیا هوسی *problema* پرابلم ښکار کوي،
سم اند له درانه syllogismus سم اندیزې پایوني سره مصلح پسې ځغلي. کیڼ لاندې
Parmenides (یوناي فیلوسوف)، د سم اندیزو دلایلو په فلسفه کې له ننوتنې سره، په
سمڅه کې ځای ونیوه.

ورځنۍ یا مودرن سیمبولیک سم ان د پیداښتي ژبې پر ځای باندې د جوړې شوې ژبې
څخه کار اخلي (غونډله لکه ،، *منه سره ده*،، په ځای د بېلګې په توګه دغونډلویناو سم
اند یا غونډلویناسم اند Prädikatenlogik (پرېدیکات:د ازماېښت له لارې ارزونه)
سره په فورمالي شوې بڼه لکه د ،،منې،، او ،،سره،، لپاره ځاي په ځای شوی وي) او د
دې لپاره کره پېژندل شوي پایلارې یا و پای ته ورلو لارې ته راوړنې
Schlussregeln کاروي. د دې لپاره د فورمال سیستم څخه یوه ساده بېلګه ویناسماند
Aussagenlogikدی (دلته د اتومي ویناولپاره توري ایښول کیږي). سیمبولیک سم اند
شمېرپوهنیز سم اند هم بلل کیږي (د آکثر ماخان مېږي شینواري د سم اند کتاب کتل
کېدی شي) او یا په تنګه – یا راتړلې موخه فورمال سماند.

منځپانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

١ – د ،، سم اند،، بېلابېلې پرېپوهېدنې

٢ - د سم اند تاريخ

٣ – برخورشوګانې

٣ . ١ - كلاسيكي سم اندKlassische Logik

٣ . ١ – كالكيول بڼه Kalkültypen2 او سم انديزه تلنه

٣ . ٢ – ناكلاسيک سم اند

٣ . ٣ . ١ – فلسفي سم اند Philosophische

٣ . ٣ . ٢ اينتويښيونيزموسIntuitionismus ، رېلېوانڅ سم اند Relevanzlogik

او كونېكس سم اندund konnexe Logik

٣ . ٣ . ٣ – ډېر ارزښتي سم اند او فوزي سم اند Mehrwertige Logik und Fuzzylogik

٣ .٣ .۴ – نامونوتون سم انونه Nichtmonotone Logiken

يادونه: دا پورته جرمني وييونه په خپل ځای کې څېړل کيږي.

د ويي ،، سم اند، منطقLogik ،، بېلابېلې پرېپوهېدنې

وېينه يا افاده ،، سم اند يا منطق،، په يوناني کې *logikè téchnē* په زاړه ستوا Stoa (د پخوا وخت يو ښونځی دی) هم په زاړه Peripatos (د پخوا وخت يو ښونځی دی) کې د دلايلو همداسې د پايونپوهنې لپاره راغلی، خو په دې پرېپوهېدنه د لومړي سليزې ز ک څخه د مخه نه دی راوړل شوی. دا کلمه ان له انتيکو Stoiker Zenon von Kition ستويېکي زېنون له کيتون څخه خوره شوې.

په الماني کې دا ويي “Logik„ په ١٩-مه پېړۍ کې (لکه مانول کانت، جورج وېلهلم ، فريدريش هېګل) ډېر واره هم د پېژندتيوري ،، اونتو لوجي،، يا ټوليز دياليکتيک لپاره کارول کېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم اند په مودرنه یا اوسنۍ موخه له بلې خوا زیات وخت بل ډول په نخښنه شوی، لکه شننه، دیالیتیک، یا لوجیستیک. نن هم د بېلګې په ډول په سوسیولوجي کې د معامله کولو سم اند فرمولول یا ادبیاتپوهنه کې لکه د شاعرۍ سم اند او ورته خوریږي یا وېشل کیږي، چې په هغو کې د نورو په څنګ کې د لاس ته راوړني تیوري نه پوهیدلکیږي، بلکه د ټولیزه ،، لارې یا قوانینو،، پوهنه یا د تلنلارډول، چې په یوه ټاکلې ورشو کې باور لري. په ځانګړې توګه د فرمول ژبې فلسفې په رسمرواج کې د یوې ،، سم اندیز،، شننې لاندې دېر واره یوه شننکلمه بیز اړوندوالی پوهېدل شوی.

په پیل راوړنې انځورونو کې د ویېنې ،، سم اند،، کارولډول د دې په مخامخ د شلمې پېړۍ له پیله ورځنی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولیزه یا ورځنۍ ژبه کې دا ویینه لکه ،، سم اند،، یا ،، سم اندیز فکر،، له دې وراخوا په ډېرو نورو یا په پوره بله موخه پوهېدل کیږي او داسې یو ،، هراړخیز فکري پرابلم“**lateralen Denken**„ یې په برکې نغښتل،، یا **مخ ته ږدي.**

همداسې کلیمې لکه د ،، ښځو سم اند،، د ،، نارینه و سم اند،، او “Affektlogik„ او کلیمې ،، ټولورځنۍ سم اند،، چې د ،، روغ انساني یوهېدنه،، (*common sense*) په ورځنۍ ژبه کې

په دې ورشو کې ،، سم اند،، زیات وخت د پراګماتیک **Pragmatik**د معاملې په فورم سره سر او کار لري. یو دلیل(ارګومنت) د ورځنۍ ژبې د ،، سم اندیز،، په حیث په نخښه کیږي.

دا مدلل، اړینشوی، باوري، روڼ او روښانه بریښي.

په یو سم اندیز دلیل کې باید د فکرکوني توان څرګند شي.

 په اوسنیو خبرو کې دا لا تر اوسه پورې د ردولو نه دی، چې د سم پسې تلنې یالاس ته راوړنې تیوري د سم اند زړی جوړوي، خو بیا هم دا د ردولو نه ده، چې کومه تیوري سم اند پورې اړه لري او کومه تیوري سم اند پورې اړه نه لري. ډېرې پوهنه او دلیلتیوري د منل – نه منلویا ردول او نه ردولو حالتونه (کوم چې د پراګماتیک او د ناسم پایونو سره سر او کار لري) او د خبرکړنو تیوري**Sprechakttheorie**

د سم اند تاریخ Geschichte der Logik ،

 برخورشوګاني یې

ټولګیز سم اند

ټولګیز سم اند Klassische Logik

دټولګیز سم اند همداسې له یوه ټولګیز سم اندیز سیستم څخه سرې تیک هغه وخت غږیږي، چې لاندې سیمانتیکي semantische دلایل پوره وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

١ – هره وينا له دواړو رښتياارزښتونو، چې ريښتيا او ناريښتيا بلل کيږي تيک يو لري، دا په دې پرېپوهېدنه، چې وينا يارښتيا يانارښتيا ده. دا پرينځيپ د دوه ارزښتوالي پرينځيپ بلل کيږي يا **Bivalenzprinzip**...

٢ – د يوځاى شوي يايوځاى اينولشوي يا تړلي وينا رښتيا ارزښت. د وينا رښتياارزښت يواځنى د هغه برخويناو د رښتياارزښت او د ډول له لارې ځخه چې دا برخويناوې ځنګه سره اينول شوي يا يوځاى شوي دي، ټاکلی دی. د پراخېدنې پرينځيپ Prinzip der Extensionalität oder der Kompositionalität.

د ټولګيز سم اند *klassische Logik* کلمه زياته د ځاى په ځاى شوي - ، ځاينيولي - ، بنسټيز سم اند په موخه پوهېدل کيږي، ځکه چې ناټولګيز- نا دوريېزسم اند په هغه جوړ، د تاريخي سپارښت په توګه. له دې وراخوا Aristoteles اريستو تالس که داسي ووايو د سم اند نماينده، ځان د ډېرارزښتيز سم اند او همداسې ناکلاسيک سم سره بوخت کړی وو.

- د فورمال کلاسيک سم اند غوره برخورشوګاني کلاسيک ويناسم اند، د لومړی پوړی برېديکات سماند او د جګو پوړيو سم اند، چې د ١٩- مې پېړی پای او د شلمې پېړی پيل کې له ګوتلوب فرېګې، چارلزاسندرز پيېرس، برتراند رسل او الفرد نورف وايتهېډ (Gottlob Frege, Charles Sanders Peirce, Bertrand Russell und Alfred North Whitehead) له خوا وديز شوي يا پرمخ تللي. په ويناسم اند کې ويناوې شنلکيږي، چې ايا دوي له خپله ځانه بېرته له ويناو يوځاى شوي يا تړل شوي يا د ګډوله ويناو په ځبر راغلي، چې د يونکتورونو Junktoren يا ترننځبنو (د بېلګې په توګه: ،، او ،، ، ،، يا ،،) له لارې سره يوځاى ترلشوي. که يوه وينا د يونکتورونو يا ترننځبنو له لارې ترلو برخويناو سره نه وي ترلي، دا د وينا سم اند له مخې اتومي ويناوې دي، داپه دې پرېپوهېدنه (پ،پ)، چې نوره نه توته کيږي يا بېليږي.

پرېديکات سم اند د غوندلي دننه جوړښت هم انځورولی شي، چې وينا سم انديز نوري نه توته کيږي. د وينا (منه سره ده) دننه جوړښت انځورونه د پرېديکات (وينافنکشن هم بلل کيږي) له لارې(سره ده) له يوې خوا او د هغه د ارګومنت (منه) يا دليل له بلې لور، له دې سره پرېديکات د بېلګې په توګه يو خوي (سور) وايي، چې ارګومنت باندي دلالت کوي، يا اړيکې، چې د هغه د ارګومنتو په منځ کې شته (xله y ځخه لوي دی). دا له شمېرپوهنيز سم اند ځخه (دما د شمېرپوهنې سم اند کتاب کې کتل کېدی شي) له ځېروني(مېپينګ) کليمه رابله شوي يا منځ ته راغلي.

يو سم انديز ويناځېرونه(فنکشن) تيک لکه يو شمېرپوهنېزه ځېرونه يو ارزښت لري، چې هغه شمېرنيز نه دی (په ګڼونو نه ليکل کيږي)، بلکه يو رښتيا ارزښت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ پوړۍ پرېديکات سم اند او د لوړو پوړيو پرېديکات سم اند توپير په دې کې دی، چې د کوانتورونو Quantoren (،،ټول،، ، ،، لږتر لږه يو،،) له لارې کوانتيفيځير quantifiziert کيږي.

د لومړۍ پوړۍ پرېديکات يواځې په يوګونو باندې کوانتيفيحير کيږي(د بېلګې په توګه ،، ټول چرګان سره دي،،)، د جګو پوړيو په پرېديکات کې او پخپله په پرېديکات کوانتيفيحير کيږي (د بېلګې په توګه ،، يو پرېديکات شته، چې په سوکرات اړوند دی،،).

د بېلابېلو ويېنکاتيګوريو لکه ترمونه، فونکتورونه، پرېديکات او کوانتورونه Termen, Funktoren, Prädikatoren und Quantoren فورمال اړتيا پرېديکاتونو سم اند(د ارزښتوني سم اند) ته اړتيا شته. دا په پوړيز سم اند کې، د تيپيکي Lambda-Kalküls ، په بڼه سرته سيږي. له دې سره د بېلګې په توګه شمېرپوخنيز ايندکشن Induktion يو ورځنی رابېلېدوړ فرمول

تر ١٩ ـــمې پېړۍ پورې برلاسی سيلوګيستی Syllogistik، چې تر ارېستوتالس پورې بېرته ځي، د پرېديکات د مخکښ په خبر کېدی شي و پوهېدلی شي. د سيلوګسيتيک يوه بنستکلمه دا کلمه،، کلمه،، ده، هغه هلته نوره نه تويه کيږي.

په پرېديکات(د ازماېښت له لارې ارزول) يا د ارزوني سم اند کې کلمه د يوځايېزې پرېديکات په خبر ويلکيږي ياکه غواړۍ افاده کيږي، د ډېرځاييز پرېديکات سره کېدی شي ورزيات د کلمې دننی جوړښت وشنل شي او له دې سره د دليل يا بنسټښونيز باوريوالی وښايي، چې هغه سيلوګستي رانيولوړ نه دي. يو زياته intuitiv (بې شننې پوهېدل) کارول شوې ورځنی بېلګه دا دليل دی ،، ټول اسونه ژوي دي، نو له دې سره ټول اسرونه د ژويو سرونه دي،، . چې په پورته سم اندونو کې لکه پرېديکات سم اند څخه رابېلېدلی شي يارانيولکېدی شي.

کالکيول- يا شمېرندولونه او سمانديز شننيزه کړنلار

Kalkültypen und logische Verfahren

د وخت سره سم فورمال سم اند ځان دې دندې ته خپلواک کړی، چې د ويناو (سيماتيک باوري ويناوي Tautologien يا تل رښتيا بلل کيږي او سينتاکتيکي باوري ويناوي تيورم يا جمله ياقصيه بلل کيږي) د پايونو او سم انديزو باوريوالی څخه تيک کريتېرينونه وديز کړي. دلته بېلا بېلې شننيزې کړنلارې وديزې کيږي.

په ځانګړې توګه د وينا سم اند په ورشو (نه ځانله) سيمانتيکي شنن کړنلارې ورځنی دي، نو داسې کړنلارې، چې په دې ودانې دي، چې وينا و ته رېښتيا ارزښت ورکړل شي يا ولرلی شي. دې ته دا لاندې ور ګڼل کېدی شي:

رېښتياوالي جدول يا لښتکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داسي حال کې دټول ريښتياوالي ګډوله والي لېست مخ ته د کار لپاره ونيسی (او دا هم يواځې په وينا سم انديز ه ورشو کې ترې کار اخستوني دي)، دا نورې بيا د Reductio ad absurdum (بېرته ناړوند، بې موخې ته لاربندونه) څخه مخ ته ځي: که يوه توتولوجي، چې ښول شوي، سړی د هغه له نه والي مخ ته ځي او ازمايي ياهڅيږي، چې يو مخامخوالی يا نه Negation ترې را ببل کړي يا راوباسي. دلته ډېر بديلونه د کاروني دي.

Nichtklassische Logiken ناکلاسيکي سم اند

له يوه ناکلاسيک سم اند يا همداسي د يوه ناکلاسيز سم اند سيستم څخه هلته غږيږو، چې لږ تر لږه يو له دې پورته کلاسيک پرينځيپونو يا اصولو(دوه ارزښتوالی او / يا پراخېدنه Zweiwertigkeit und/oder Extensionalität) څخه يو له لاسه ورکړل شي. که دا د دوه ارزښتوالي اصول له لاسه ورکړل شي، زيات ارزښتيز سم اند منځ ته راځي. که د پراخېدنې پرينځيپ، لار يا اصول له لاسه ورکړل شي، اينتنزيوناليز سم اند منځ ته راځي. اينتنزيونال د بېلګې په توګه مودال سم اند دی او اينتنزيونال سم اند کې دواړه اصول له لاسه ورکول کيږي، ډېر ارزښتيز اينتنزيونال سم اند

منځ ته راځي. (دا هم وګورئ: کاتيګوري: ناکلاسيک سم اند)

فلسفي سم اند Philosophische Logik

فلسفي سم اند د بېلابېلو فورمال سم اندونويوه نه تېزه رايوځای شوې کلمه ده، چې سم انديزې ويناوې – او پرېديکات سم اند په بېلا بېلو ډولونو بدلوي يا تغير ورکوي او پراخوي يې ، په داسي لار، کومه چې د هغې ژبه د نورو ټاکلو خبرورشو ګانو په نورو اوپراتورونو ماړه کړي يا وغزوي.

فلسفي سماندونه د شمېرپوهنې لپاره سيده پاموړ نه دي، خو د بېلګې په توګه په ژبپوهنه يا اينفورماتيک کې کارول کيږي. دوي ډېرواره پوښتنې کاروي، چې هغه مو لرې د فلسفي تاريخ ته بېرته بيايي، چې د اريستوتالس په هغه وخت کې د اريستوتالس سره خبرې پرې شوي، د بېلګې په توګه د موداليتي (امکانات او اړينوالي) سره کړه وړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفي سم اند سره لاندې ورشوګانې ګڼلکېږي.

-- مودال سم اند مو د مودال جمله اوپراتورونو یا نخښو Satzoperatoren ته لاربښودوي لکه ،، دا ممکن دي، چې.....،، یا ،، دا اړیین دي، چې ....،، او د مودال دلیلی د باوریوالي شرایطو څېړني ته،

- epistemische Logik bzw. doxastische Logik
- (عربي: نسبة الصرع فارسي: اپیستمیک: دلته څېړل شوې،خو بل ځای کې به هم وڅېړل شي) د عقیدوي ویناو فرمولولو څېړنه ، د قانع کوني او پوهېدني او همداسي له دوي جوړ دلایل،
- Deontische Logik یا د Normenlogik د فورمالي شوو، ،، وکړی او مه کړی،، څېړي او قانع کېدل (اجازه شته، چې ....) او همداسي له دوي جوړ دلایل.
- die Quantenlogik, Temporale Logik der Aktionenاو نور temporale Logiken ویناوې او دلایل څېړي، په هغو کې په وختتکي او وختبرخي په پام کې نیولو سره.
- Intensionale Logiken دا یواځي اېکسټنژن(Extension (پراخېدونو: پرېبو هېدنه یي د په نخښنه شوو توکو په موخه) نه، خو د هغي Intension (موخه/ پرېبو هېدنه: د په نخښنه شوو خویونو په موخه) د کلمو او غونډلو پراخېدنه.
- Interrogativlogik پوښتنسم اند همداسي پوښتني، چې ایا د دوه غونډالو په منځ کې سم اندیزي اړیکي ټینګېدی شي،
- Konditionalsatzlogik د مادي ایمپلي کېشن Implikation برسېره ،، که – نو،، شرایط څېړي.
- Parakonsistente Logiken پاراکونزستنت سم اندونه، په دې کې ځان راباسي، چي هغوی ته دا مکن نه دی له دوه مخامخو ویناو څخه یوه وینا راوباسي. له دې سره Relevanzlogik رېلېوانځ سم اند هم خوندي لري، چې د مادي ایمپلیکېشن په ځای ایپلېکېشن کاروي، چي هغه ټیک هلته رېښتیاده، چي د هغي د مخه غونډاله، دهغي پسي غونډلي لپاره رېلېوانت وي (داپسي برخه هم وګوری)

اینتوڅیونیزموس، رېلېوانځ او کونکس سم اند

Intuitionismus, Relevanzlogik und konnexe Logik

(ګوماني ؟ ، غوره والی او د شیانو په منځ کې شته اړیکي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په دې پرېږو هېدنه، چې: ګوماني سم اند، غوره والي سم اند او د شيانو په منځ کې د اړيکو سم اند.

يادونه: د دې فلسفي او سمانديز ويونو په پښتو ژباړه لږ داسي پيچلي غوندې ده. نه ځانله د دي ، د ټولي ليکني په هکله هرو مرو مرستي او ښه والي ته اړتيا شته. موږ – ګومان مي دی – د داسي ليکنو سره په لومړي ځل مخامخ کيږو، تر هغي پورې، چې ما ته زوښانه ده، نو د پوهېدلو او پوهونو سره ستونځې شته.

له کلاسيک سم اند څخه څنګېدنه هغه ډېرې خبرې پرې شوی سم اندونه انځوروي، چې دوي د کلاسيک سم اند له ټاکلو اکسيومونو څخه تېريږي (که غواړی: صرفنظر پرې کوي؟). دا په راتنګه موخه کلاسيکي سم اندونه نه دي،، ناتوانه،، و کلاسيکي سم اند ته، دا په دې پرېږو هېدنه چې په دې سم اند کې کمې ويناوي باوري دي و د کلاسيک سم اند ته، او ټولې دلته باوري ويناوي هلته هم باوري دي.

دي پورې اړوند له [L. E. J. Brouwer](#) څخه وديز شوی [Intuitionistische Logik](#) سم اند، کوم چې „duplex-negatio“-Axiom (د يوې وينا له ډبل نه والي p (نه نه) لاس ته p راځي) په لاندې کې د ،، نه،، لپاره ځای په ځای شوي

(ډبل نه والیDN) $77p => p$

خوندي نه لري، له کومې چې غونډله “[tertium non datur](#)„ (د هرې وينا لپاره باور لري: p يا نه p)

(TND) نهp $\vee$ p

نوره نه رابېليږي، د [Ingebrigt Johanssons](#) مينيمال کالکيول، له کوم سره چې غونډله

“[ex falso quodlibet](#)„ (له يوه ردوني يوه په خوښه وينا لاس ته راځي)

(EFQ) $7p => (p => q)$

1.

بېرته نه شي رابېلېدی، همداسي له دې تړلي يا اړونده سم اند [Relevanzlogiken](#) ، په کوم کې چې يواځې د بنې $p => q$، په کوم باوري دي، په کوم کې p دq لپاره کوزال رېلېوانت دي kausal relevant دي ([Implikation#Objektsprachliche Implikationen](#)) وګورې.

په خبر اتريز سم اند کې اوSequenzenkalkülen کې کلاسيکي او نه کلاسيک سم اندونو کې د اړونده ورزياتو لارو په يو بل کې ننوتوړ يا اړووني دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل اړخ کې يې سم اندونه ديادوني دي، اصول خوندي لري، چې کلاسيکي باوري نه دي. دا غونډاله $7(p => 7p)$ ((7د نه لپاره نخښنه) دا د نه pنخښنه بل ډول ده، خو زه يې هغسې نه شم ليکلی همدا ،،7،، به د نه لپاره کېږدو) داسې برېښي، چې په لومړي سر کې يوه منلوړ سمانديز بنسټغونډله وايي: نو که p باور ولري، نو کېدی شيp ، داسې برېښي، چې نوره به ناسمه نه وي.

بيا هم غونډله په کلاسيکي سم اند کې باوري قضيه ده. تر هغې چې کلاسيکي خورا کلک ځای په ځای دی، دا په دې پرېپوهېدنه، تر هغې چې د يوه کلاسيکي کالکيول لاري توانمندي و يوه مخامخوالي ته لاربنود کړي، دا غونډله د نورو اکسيمونو لپاره هم ورزياته شي. کونېکس سم اند چې د د مخه - فورمال اينتويشن، هغه چې غونډله وايي، غواړي باوري يا رېښتوني شي، چې دا د قضيې په څېر راوباسي، بايد له دې امله نور کلاسيک-سمانديزې قضيې رد کړي.

په داسې حال کې چې د اينتوېستي intuitionistischer ، خورا واړه او relevanter سم اند هغه ښونوړ فرمولونه هر يو يې يوه د کلاسيکي ښوونوړ فرمولونو سوچه برخه ده، د دې په څټ يا که غواړی مخامخ د کونکس Konnexe او کلاسيکي سم اند اړيکي داسې دي، چې په دواړو کې فرمولونه هم ښوونوړ دي، داسې چې په دې بل سماند کې باوري نه دي.

Mehrwertige Logik und Fuzzylogik ډېر ارزښتيز او فوزي سم اند

دي ته پراته يا پروت ځای په ځای شوی يا اينبول شوي ډېر ارزښته سم اند، په کوم کې چې د دوه ارزښتوالي او زيات وخت هم د دريم د نه والي اربستو تالس غونډله باور نه لري، له دې سره د درې ارزښتوالي او زيات ارزښتوالي د .(„Warschauer Schule“) Jan Łukasiewicz) سم اند. دا کېدی شي په سوسيولوجي او ځنو نورو برخو کې وکارول شي، چې زه يې نه غزوم.

***Nichtmonotone Logiken* نامونوتون(نه جګتېتېدونکی) سم اند**

يو سماند هغه وخت مونوتون بلل کيږي، چې هر باوري دليل بيا هم ساتلی پاتې شي، که د نورو نيونو يا فرضيو ورزياتولو سره يې باوريوالی ساتلی وي: يو څه چې يووار ښولشوي وي، په يوه مونوتون سم اند کې تل باوري پاتې کيږي، هلته هم، که سړی په بل وختتکي کې نوی لاس ته راوړني يا معلومات ورزيات کړي. ډېر زيات سم انديز سيستمونه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونوتونې خويونه لري، له دې سره ټول کلاسيکي سم اندونه لکه وينا – او پرېديکات سم اند.

په ورځني ژوند کې او همداسې په پوهنيزه ياونه کې زيات وخت د اوس لپاره پايونلاس ته راوړني راوپېستل کيږي، چې توانمنده سم انديزه موخه باوري نه دي او د وروسته وخت لپاره بايد کمې يا رد شي. دبېلګې په توګه له وېناو مرغان ،، توکس (پينګوين) يو مرغه دی او هغه زيات يې الوتلی شي. ،، چې د اوس لپاره يې داسې رابنده کړو يا راوتړو، چې توکس الوتلی شي. که موږ نور معلومات، چې توکس يو پينګوين دی.،، لاس ته راوړو، نو بايد داپايونه سمه کړو، ځکه چې پينګوينونه الوتلو توان لرونکي مرغان نه دي. دا ډول پايونه چې جوړوو، نو نامونوتون سماندونه ونديز کيږي: دوي له مونوتوني خويونو تېريږي، داپه دې پرېپوهېدنه چې يو باوري دليل کېدی شي د نورو نيونو ورزياتولو سره ناباوري شي.

دا ټيک هلته باور لري، که و کلاسيک سم اند ته يو بل Konsequenzoperation وکارول شي. يوه روانه ځای په ځای کونه په دې کې ده، داسې په نامه *Defaults* چې وکارول شي. يو دېفاولت پايونه هلته باور لري، که د کلاسيک- سم انديزې پايونې ته ردونه ورنه کړي.

د ورکړل شوي پايونلاس ته راوړنې بېلګې داسې وليدل شي:،، توکس يو مرغه دی،، وړاندنيونه پاتې کی.(prerequisite). موږ دا د يوه داسې په نامه اجازه لرونې يا حق ورکړل شوې (justification)داسې کمنت کوو: ،، مرغان په نورمال ډول الوزي،، له دې دليل څخه داسې پايوو، چې توکس الوتلی شي، تر هغې چې د هغې مخامخ څه نه وي ويل شوي.

لاس ته راوړنه يا اغيز يې ،، توکس الوتلی شي.،، اوس معلومات لاس ته راوړو چې ،، توکس يو پينګوين دی،، او ،، پينګوينونه نه شي الوتلی.،، ، نو داسې يو مخامخوالی لاس ته راځي. د Default-Schluss د دېفاولت پايونې (موخه ورکړل شوې پايونه) سره موږ دې نتيجې ته ورسېدو، توکس الوتلی شي. د يو کلاسيک-سمانديز پايونډول سره کړی شو موږ وښايو، چې توکس نه شي الوتلی. په دې حالت کې دېفاولت کميږي او د کلاسيک- سم انديز پايونه يې کارول کيږ. دا - دالته داشډل څېړل شوي- تلنلار د Reitersche Default-Logik په نخښه کيږي يا بلل کيږي (دلته دې د نامونوتون اينډکتيو بايز سم اند هم وکتل شي).

پای يادونه: کوم الماني ويونه، چې نه وي روښانه شوي، د وييونو په برخه کې به روښانه شي.

داسې يو څو سم انديز ويونه، که پورته ليکنه کې نه وي روښانه شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Affekt پارېدل یا پارول. بنه یې: یوه سملاسي کړنه(بې له فکره او له د مخه نیت څخه)

Aussagen وینا

Axiomatische Logikkalküle

Argument(یا ښونښست یا دلیل

Aspekten لیدکونج، کتلتکی

Extensionalität پراخېدنوالی

Folgerichtigkeit منطقی سموالی

Formale فورمال سم اند

Intuition : تولہ بنه: دلته برخي شاته پاتیږي. بېلګه: ستا احساس تاته وايي، ستا ملګری همدا اوس زړه بدی یا دردول شوی (په قهر شوی). ته لومړی د هغه د مخ ويینې ، د هغه تن ځانیونه یا د هغه غږ یوګوني برخي نه څېړې.

Kalkül حساب التفاضل، فارسي: حساب ، ګڼل(بنه يې دا دی، چې دپېژند څخه پام ورته وکړو)

1. Kategori (په یوه ډله پوري تړلو یا -- ترتیبولو) : یووالی له کسان، شیانو، حاالتون (څنګه والو) کلمو او نورو څخه، په یوه ډله پوري تړلو یا -- ترتیبولو ته.
2. Prädikatenlogik (پریدیکات:د ازماېښت له لارې ارزونه)

Quantor دا د یو شمېرپوهنیزو شیانو لپاره ټاکلي نخښې دي.

Schlussfolgern پایله یا پایونلاس ته راوړنه . فارسي: نتیجه، غربي: استدل

دویم: Aussage(logik) وینا(سم اند)

یوه وینا د اریستوتالس د اند سره سم یو ژبنی جوړښت دی، موخه ور دی، له هغې څخه پوښتو، چې ایا دا ریښتیا او که ناریښتیا ده (د اریستوتالس د دوه ارزښتوالي پرینځیپ). دا غوښتوني نه ده، چې وويلی شو، چې ایا دا جوړښت سم یا ناسم دی. دا بسیا کوي، چې ریښتیاوالي(داسې ده) یا ناریښتیاوالی(داسې نه ده) موخه -وره ده، دا سي حالت د بیېلګي په توګه په پوښتنغوندالو، همداسې په غږکولو(یوچا ته) او غوښتنو کې نه دی. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سره وېناوې غونډلې دي، چې شي حالت یا شي څنګه والی روښانه کوي او هغې ته یو رېښتیاارزښت ترتیبولی یاتنظیمولی شي.

منځپاڅه

١ – ډېرځلېوالی
١ . ١ – وېناغونډله او وینا
١ . ٢ – غونډله- پرېکړه- وینا
٢ – رابندونه
٢ . ١ – غوښتنه(ثبوت)
٢ . ٢ – ارزښتپرېکړه یا – قضاوت
٢ . ٣ – وېنابنه
٢ . ۴ – ويي
٣ . ۵ - کلمه
٢ . ۶ – پایونه
٣ – د وېناو ډولونه
٣ . ١ – ساده – یوځای ایښول شوې(ګډوله)
٣ . ٢ – شننیزې- سینتاکتیکي
۴ – وېناوې په وېناسماند کې
۵ – وینا په پرېدیکات (ارزښتوني) سم اند کې

Mehrdeutigkeit ډېرپرې پوهېدنوالې (یوه نخښه، چې ډېرې پرېپوهېدنې یا ډېرې معناوې ولري):

د وېنې(افادې) وینا د مخه ویل شوې پرېپوهېدنه(معنی د وینا واکمنه پرېپوهېدنه(معنی ده.

دا د وینا بللشوی نوم ډېرپرېپوهېدنیز (یوه نخښه، چې ډېرې پرېپوهېدنې یا معناوې ولري) لپاره کارول کیږي.

دا په څلور بنستیز پرېپوهېدنو رالېدولی شو:١ – وینا د وېناغونډلې (غونډله) په موخه (یا،، د یوپه بل پسې راغلو وېناو ډېری.

١ – د پروپوزېشن (وینا موخه، ،، داویل شوي، (د وینا څخه) موخه یېز شي حالت، پرېکړې موخه، فکر، فکر پرې شوی، پرېبوزېشن)، ،، لېدنوړ غونډله،،.

٢ – وېناوې د یوې غونډلې د څرګندونو په موخه،

٣ – یوه وینا د پرېپرېکړې عمل په څېر(پرېکړه یا قضاوت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - د ویینې(افادي) وینا د پرېپوهېدنې په واک کې ده، چې د رینتیاوالي او ناریښتیاوالي ،، د سم اند ټیک د خبرو اله ،،او څه شی وړونی،، دی. د سم اند د تخنیکي اړتیاو لپاره د دې پوښتنو روښانه ونه په پوښتنه کې نه راځي.

Aussagesatz und Aussage وېناغونډله او وینا

له پراخه شوې ، مګر پوره نه منل شوي یا یا لا جنجالي فکر وروسته وېناوې غونډلې نه دي، خو دوینا (یواځې) ژبنیزې ویینې وېناغونډلې دي. یوه وېناغونډاله د وینا لپاره د نمائینده په څېر غوره شوې یواځې د وینا لپاره یوه نخښه ده او یواځې ،، د وینا ژبنیز کوریلات یا (بدیل) اړیکي دی،،. د وېناو او وېناوغونډلو د برابراینښونو په مخامخ به وکارول شي، چې د غونډلبنې او د هغوې د څرګندونو وېناوې توپیر شي، ،، کومې چې له دې څرګندونو سره جوړې شوي دي،،.

بېلګه ۱ : (برابر پرېپوهنیزې غونډلې): ،، دا کور درېپوړیز دی.،، - ،، دا کور درې پوړه لري.،، - ”This house has three floors.“: د یوه شي حالت لپاره درې غونډلې د یوې وینا سره.

بېلګه ۲ : که سپین او خوړه ووایي ،، زه ناروغ یم،، ، نو دوې دواړه همغه غونډله وایي او بېلابېلې غونډلمخ ته راتلنې جوړوي او د خپلو څرګندونو سره بېلابېلې وېناوې جوړوي.

Satz – Urteil – Aussage غونډله – پرېکړه - وینا

Tugendhat (الماني فیلوسوف) په شډلوییڼه د سم اند له یوه ژبنیز، سایکولوژیک او اونټو لوژیک بنسټ څخه خبرې کوي. ژبنیزه وېناغونډله له پرېکړې سره وینا د سایکولوژیک کړنې(اکت) او اونټولوژې په څېر لیږدوي، له فکر(فرېګې: یو فیلوسوف سره، د شیڅنګه والی (Husserl: *Wittgenstein I*) یا پروپوزېشن (englische Philosophie) سره.

د ،، غونډلې،، - ،،پرېکړې،، - ،، وینا،، په منځکې یو proportionalitäts- und attributionsanaloges وړاندیز اړیکي شته، داپه دې پرېپوهېدنه چې لیدنیزه (په لید ولاړه) (الماني، عربي، فارسي objektive هدف، واقعګرایانه) پرېکړه. فکر (وینا، پروپوزېشن) به په فکرکونې (سایکولوزیکي پرېکړېکونی) را تول او په یوه وېناِغونډله کې وویل شي. وېناغونډلې له دې امله په یوه ورته موخه په لیدنیزه وېناخوندیونې همداسې سایکولوژیکي وېناکړنې، او په څت تړاو لري. په زیاتو اړوندوالو کې له دې امله یوه نږدې توپیر ته نه راځي. پېژندپوهنې پسې لوریزوالی کېدی شي اړونده ترمینولوژې ته لومړیوالی ورکړل شي. د لاس ته راوړونې لپاره په دې پرېپوهېدنه چې دا، چې په هغې شي اړوند په همغه خبرې وشي، که د کومو پېژندتیوریو وړاندنیونو سره هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Behauptung غوښتنه (عربي: ثبوت)

له Frege(فیلوسوف) سره دې یوه وینا د یوې وینا له غوښتنې سره توپیر شي: ،، په یوه غوښتنه کې دې دوه ګونې (یا دوه پرېپوهنیز-معنابیز)) سره توپیرشي: منځ پانګه، چې هغه د اړونده غونډلیوښتنې سره موخه وه، او غوښتنه. هغه دا فکر دی یا لړترلړه فکر خوندې لري. نو دا کېدی شي، چې یو فکر ووایي، داسې چې سړی ټوټه –ونوالی ونه ویني. موږ د دې له مخې توپیروو

١ - د فکر رانیونه – فکرکونه

٢ – د یوه فکر رېښتیا پیژندنه – پرېکړه

٣ – د دې پرېکړې څرګندونه – غوښتنه

ارزښتپرېکړه یا – قضاوت Werturteil

د ویناسم اند لپاره دا غوره دی، چې ایا خوی یوه ارزښتونه خوندي لري، داپهدې پرېپوهېدنه چې وینا یوه ارزښتپرېکړه ده.

د فورمال سم اند (Formale Logik) لاندې په ټولیزه توګه یو سم اند پوهیږو یا په نخښنه کیږي، چې دا د سم اندیزووینابنو منځ کې او د رابیلیدنې په باوري کیدو او د دې پسې لاس ته راوړنو اړیکو بنو منځ کې بوختیږي. په دې تنګې یا نږدې یا راتولې موخه په ټوله کې سم اند داسې په نخښنه کیږي، چې دا د ویناو اوپایلاسته راوړنو یو په دباندنی بڼه (فورمال) انځور کاروي.

یا دا: د فورمال سم اند په ورشوکې انتیتیزې د هغې د اړونده تیزې په نه-والې کې پوهیدل کیږي. تیزې یعنې پ پورې انتیتیزې هم اړه لري (،، نه پ). د انتیتیزې رښتیاوالی ،، ناسم یا نارښتیا،، دی تر هغې پورې چې همغه تیزې ،، رښتیا یا سمه،، وي، او په څټ. له دې امله هرې انتیتیزې ته ټیک یوه تیزې شته. تیزې او انتیتیزې نه شي کیدی هممهاله ،، رښتیا،، او نه هممهاله ،،ناسم یا نارښتیا،، وي.

بیلګې:

تیزې: دا کور سور دی.

انتیتیزې: دا کور سور نه دی

تیزې: سپین په ١٣٠۶ کې مړ شو.

انتیتیزې: سپین په ١٣٠۶ کې مړ شو ی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا قناعت بیرته د فیلوسوف هیګل تریادي Triade تیزې، انتیتیزي اوسینتیزي ته ځي.

پراګماتیکي: د هغي کړني کړنه ده چي اړیینه وي باید وشي او ښوول شوی وي، چي په رښتیا کار ورکوي یا په رښتیا کیدی شي.

لنډ: هغه څه چي کړوني وي، باید وشي

Aussageform وینابڼه

وینا(ویناغونډله) دي له وینابڼي توپیر شي. یوه وینابڼه یوه ویېنه ده، کومه چي یوه (یا ډېرې) خپلواکي اووښتوني (واریابلې، که غوارۍ متحولې) (تش ځایونه) لري او د ټولو خپلواکو اووښتونو په ځای اینوونو یا بدلېدنو سره یوه (ریښتیا یا ناریښتیا) وینا کیږي. وینابڼه وینا کیږي یا په وینا بدلیږي، کله چي اووښتوني واوښتل یا بدلي شي.

Wort ویي

یو یوګونی ویي ، چي د یوې وینا لپاره نه دی ځای په ځای شوی یا نه دی اینول شوی، ،، دا نه وایي،، دا نه وایي چي دا وینا،، ریښتیا یاناریښتیا ده،،، ،، ټیک که د لنډښت لپاره یو ویي د یوې غونډلي لپاره ځای په ځای شوی وي، نو کړی شو دهغه له ریښتیاوالي او نارأښتیاوالي څخه و غږېږو،،.

Begriff کلمه

دا چي د ویي د رابندوالي ویل شوي ورته د کلمې لپاره باور لري:

د هرې کلمې و شاته یوه یا ډېرې ویناوې ځای په ځای دي، کومې چي د خپلي منځپانګي پیژند ورکوي او دا کلمه د نورو سره یوې اړیکې کې راولي. ،، له دې امله مو کره کونه، چي کلمه په خپله منځ پانګه کي د نخښو یو یووالي دی، لارښودوي یا بیایي، فکر ته، چي هره کلمه د ویناوو ګډې اړیکې انځوروي.،، دا په ځانګړې توګه د CohnاوFrege له خوا یا په اند ویل کېدل، چي کله به یې وویل، چي یو ویي یواځې په یوه غونډله کې پرېپوهېدنه یا معني لري.

Schluss پایونه

،، هره وینا، چي په هغي کي یوې الي یا شي ته څه ورکړل شي، سرې کړی شي دا د یوې پایوني په څېر وګڼي، چي د هغي نیوني د پوښتوني شي وینا پیژند ورکوي او هغې پیژند ورکړ شوي کلمې ته یو خوي ور کړي او یا ترې واخلي.،،

Arten von Aussagenویناډولونه

Einfach – zusammengesetzt ساده – یوځای شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویناوې کېدی شي په ساده ویناو او یوځای ایښول شوو ویناو باندې ووېشل شي. وېشنلامل يې دا دی، چې ایا وینا له یو بل توپیروړ،، ځانله کولوړ،، برخویناوو څخه یوځای ایښول شوې او که نه.

بېلګه: ،، کابل یوښار دی،،(ساده وینا)، ،، کابل له اوه میلیونو څخه د ډېرو اوسېدونکو یو ښار دی،،

سم اندیز یوه یوځای ایښولشوې وینا د برخویناو ،، کابل یو ښار دی،، او ،، کابل له اوه میلیونو څخه ډېر اوسېدونکي لري،،)

Terminologie یا مسلکي ویېنې ردبدل کیږي: د ،، ساده وینا،، په ځای سرې ،، د یوځای نه ایښول شوو ویناو،، ، ،، اتومي ویناوو،، ، توکیزو ویناو،، هم غږیږي یا ،، توکیزه غونډله،، .(Wittgenstein).

له یوځای ایښول شوو وینا په ځای دا لاندې هم وایو: ،، د ویناو تړنه،، یا ،، مولیکولي ویناوې،، . په شمېرپوهنه او همداسې فورمال سم اند کې اتومي ویناوې دي، چې له نورو ویناو څخه یوځای نه دي ایښول شوې. دا ویناتړوني سم اندیزې نخښې (تړننخښې) لکه ∧ (او) ، ∨ (یا) او ¬ (نه) نه لري. مخامخکلمه يې یوځای ایښولشوې وینا یا ویناتړنه ده.

د بېلګې په توګه چې وینا لرو ،، کوڅه لمده ده او ورینګي وریږي،، په دوه ویناو وېشو یا بېلوو، د ،، او ،، سره یوې وینا ته سره تړلې دي، داسې یوه بېلېدنه په یوګونو ویناو کې ،، کوڅه لمده ده .. ، چې د ،،او ،، ورینګي وریږي،، نوره کېدونې نه ده. نو له دې سره داسې ویناوې اتومي ویناوې بلل کیږي. د یوې وینا سم اندیزې شننې سره

د اتومي ویناو لپاره بېلګې(ارزښتونسم اند)

ترمونه t=s د په خوښه t , s لپاره

R(t1, …., tn) د n-ځایز, اړیکو او په خوښه ترمونو t1 ترtn پورې. په یوه ساده ویناکې یوه یوه شي یا الې ته یو یواځني ورکول – یا ترې اخستل کیږي. که دا وبلل شي، چې یوه ساده وینا نوره جوړښتیزه نه ده، نو به داسې وپوهیږو، چې د وینا دننني حوړښت نور نه شي ټیک ویل کېدی یا روښانه کېدی.

د اتومي ویناوتفسیر یا روښانه ونه د هغه د ریښتیا ارزښتوالي له لارې تنظیمیږي.

د ساده ویناو لپاره سیمبول د کنونشن یا ټولیزې پرېکړې پوښتنې دي.

د دې لپاره ورځني د بېلګې په توګه دسترو لاتین تورو کارول، A, B, C, دي په ورکړل شوي حالت کې د ترې لاندې لیکلي توري یا پېژندنخښې دي.

یوه ګډوله یا یوځای ایښولشوې وینا د ډېرو ساده ویناو له تړنو څخه جوړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې ویناتړنه کېدی شي غزېدونکې (غزېدونکي ویناتړنه) یا کلکېدونکې یا کښېکاګونکې (کښېکاګوني وینا تړنه) سرته ورسیږي.

غزېدونکي ویناتړني سره یوځای شوي ویناوې دي، چې د هغوي ریښتیاارزښت د هغې له برخویناو څخه ټاکلي دي. د ټولوینا ریښتیا ارزښت له دې امله د برخوویناو ریښتیاارزښت فنکشن یا څېرونه ده. (ریښتیاارزښتوالي فنکشنالیتي).

سم اندیزې همغه یا ثابتې، چې هغه ریشتیاوالي فنکشني اغیز ښندي، تړننخښي Junktoren بلل کیږي.

کلاسیک ویناسم اند یو نړتنخښیز سم اند ,(Lorenzen) دی، د ویناو یو،، د پراخېدنوالي اصولو سم اند،،(Quine). دا پر پراخېدنوالي اصولو باندې ودانه ده.

یو ځانګړی حالت د نه والي حالت Negationانځوروي. دا د ډېرو ترمینولوژیکو بنسټونو له امله. په نه والي کې ویناوې نه سره تړلکیږي او دا له دې امله ویناتړني نه دي. دوي همداسې له ترمینولوژیک سادوني له امله یوځاییزې (چې یو ځای لري) ویناتړني بلل کیږي. دوی د وتون ارزښت ریښتیا سره ارزښت ناریښتیا ورکوي او په څټ.

ترمینولوژیکي سم دلته وینه یوځاییزه رښتیاڅېرونه یا رښتیافنکشن برېښي. د دوه ویناو د ګډوله کونو لپاره شپاړس یونکتورونه یا تړننخښي شته دی. د ټولو کېدونکو ګډوله کونو لپاره له رښتیاارزښتونو یو د دې تړنو لپاره تیپیکي لاسته راوړنرښتیاارزښت ورکوي. د بېلګې په توګه له تړنخښو سره د تړلې وینا *a UND b* (a او b) ټیک هلته رښتیاده، چې هم a او هم b رښتیا وي، په هر بل حالت کې تړنه نارښتیا ده.

اینتنزیونالي **Intensionale** (ځان ورسره برابرول یا – اعیارول) ویناتړني رښتیافنکشنلي ویناتړني نه دي. له دې سره د ټولوینا رښتیاارزښت د برخویناو د رښتیا ارزښت په واک کې نه دي.

بېلګه: ،، سپین د سم اند یو کتاب لولي، ځکه هغه سم اند ډېر په زړه پورې مومي یا بولي،،.

analytisch – synthetisch شننیزې – جوړښتي ویناوې

ویناوې په ورځني ژود کې په شننیزو ویناو او جوړښتیزو - یا مصنوعي ویناو باندې وېشل شوي. د ،،وینا،، په ځای په همغه موخه له ،، غونډلې،، همداسې ،، پرېکړې،، هم غږیږو.

Analytische Aussagen شننیزې ویناوې

شننیزې ویناوې په راتنګه موخه دي ،، ویناوې، چې په اړینه توګه ، دا په دې پرېپوهېدنه چې په ټولو ممکنه نړیو کې، رښتیا ذي ځانله د هغو د سم اندیزو بنسټیزو بنو له مخې او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوي رښتیاوالی بې د هغو پر تجروبوي ازماېښنو باندې کره کېدونکې دي،،. دوي له دې امله سم اندیزه توتولوګې(تل رښتیا ویناوې) ده.

بېلګه: لمر ځلیږي، یا لمر نه ځلیږي.

په پسې موخه ،، داسې ویناوې دي، چې د هغوي رښتیاوالی د هغوي له مصنوعي جوړښت او د هغو پرېپوهېدنوالي د هغوي د ژبنیزو توکو په واک کې ده. هغوي په سیمانتیکي اړیکو لکه همغه پرېپوهنیزبرابروالی [...] او پرېپوهنیزپایونه [...]،. له دې سره دا یو څیرکلپایونه(ګردې پایونه) Zirkelschluss په ګوته کوي.

بېلګه: خور –ورور خپلوان دي.

Tautologie

یوه تاوتولوګي په سم اند کې یوه ټولیزه باوري وینا ده، دا په دې پرېپوهېدنه چې یوه وینا، کومه چې د سم اندیزو لاملونو په بنسټ تل رښتیا ده. د توتولوجي لپاره بېلګې دي، لکه ،، که ورېنږي وریږي، نو ورېنګي وریږي،، یا ،، دا هوا بدلیږي یا داسې پاتیږي، لکه څنګه چې ده.،،

جوړښتي یا مصنوعي ویناوې Synthetische Aussagen

په پراخه موخه د اریستوتالس له لورې ټولې ویناوې(پرېکړې)، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه ،، د سینتیزې له کلمې څخه،،.

په راتنګه، واکمنه موخه (کانت (فسلوسوف))،، په رښتونې حالت باندې ویناوې، چې رښتیاوالی یې نه ځانله د سینتاکتیکي یا سیمانتیکي جوړښت بلکه پرته له ژبې او له دې امله تجربوي ازماېښتي دازماېښنې فاکتورونو او تجربو په واک کې دی.\

د توپیروني یا توپیرېدنې کریتیک

د شننیزې او مصنوعي (جوړې شوې) وینا په منځ کې د توپیروني یا توپیرېدنې سموالی د Quine (امریکایي فیلو سوف) لخوا د څېړنې لاندې ونیول شول. هغه د پرېپوهېدنې ناټاکلوالي تیزې پلوی وو او دا بنسټ یې د پوښتنې لاندې راووست، چې د کلمې پرېپوهېدنې تیز یو له بل رابندېدلی شي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې منځ کې یې پولې ایندول کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ،،تول Rappen (د تورو اسونو يو ډول دی) تور دي،، مخامخ يي ،، تولي کاغی توري دي،،. دا چي تور يوه د پرېکړې نخښه ده، چي راپن له نورو اسونو بېل کړي، دا يوه شننيزه وينا ده. ايا د ،، کاغيو،، بې له تور د کلمي پرېپو هېدنه موخي ته رسېدونکي ده – نو سپين هم (د بېلګي په توګه Albino vogel) د نورو همهغو پېژندنخښو سره دې کلمو ته ګڼل کېږي – يا ايا کاغی هم د تور له لارې پېژند لري ياپېژندل شوي دي، کوين هم دا يواځني نه شو ټاکلی. په خته کي کاغی هم د يوه د کلمي په توګه د يوه پيداېښتي ډول لپاره کارول کېږي، خو ايا د دې ډول تولي يوګوني تور وبرېښي، له دې امله دا يوه تجربوي پوښتنه ده.

وينا په ويناسم اند کي

په ويناسم اند کي داسي ويناوې يواځي ياتيک د هغې فورمال او نه د هغې منځپانګيز رښتياوالي ارزښت غوره دي.
د بېلګي په توګه: سړی بايد له شننيز شيحالت څخه پوهه ولري يا په شي حالت وپوهيږي، چي د وينا په رښتياوالي ارزښت ،، برلين د جرمني پلازمېنه ده، او روم د ايتاليا پلازمېنه ده،، پرېکړه وکړی شو، دا د وينا لپاره غوښتوني نه ده، چي ،، مادرېد د سپانيا پلازمېنه ده، يا مادرېد د سپانيه پلازمېنه نه ده،،، څکه چي د سم انديزي ،،يا،، او ،، نه ،، د کاروني کره کوني وروسته (نورميروني Normierung) دلته د خبرو يوه رښتيا، له دې خپلواکه وينا ده، چي ايا مادرېد په رښتيا دسپانيا پلازمېنه ده يا نه. يوه په دې موخه فورمال رښتيا وينا به تولیزباوري ياهم توتولوژي وبلل شي.

وينا په پرېديکات سم اند Prädikatenlogik کي

په پرېديکات(د يو څه د څرنګوالي ارزښتونه) کي يوه وينا يوه وينابنه ده بي له خپلواکو اووښتونو.(په دې کي تولي اوښتوني د کوانتوروونو يا نخښو سره تړلي.)

په پرېديکاتسم اند کي د يوې وينا رښتيا ارزښت په هغې د خوندي سيمبول له Interpretation روښانوني مخي ورکول کېږي.

د بېلګي په توګه يوه وينا $x=x+x$ په لاندي توګه ميندلکيږي: د هر x لپاره دي ترم x او$x+x$ وشمېرل شي. که يو x شتون ولري يا شته وي، چي دواړه ترمونه همغه ارزښت ولري (د بېلګي په توګه د $x = 0$ لپاره)، نو وينا رښتيا ده، په بل ډول نارښتيا ده. نو له دې سره رښتيا ارزښت د بنسټېږی په واک کي دی. چي د اوښتونې يا وريابلي د په ځای کوني ډېری څخه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه پایونلار د فورمال سم اند په یوه شمېرنه کې بنه بدلونلار یا – قانون په ګوته کوي، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه جوړښت یا مصنوعي لار، چې د هغې له مخې کېدی شي یا اجازه ده، د نورمال ژبې د یوه شته ویېنو نوو ویېنو ته لاړ شو. دا لارښونیزه تللار یو پایونلاس ته راوړنه انځوروي.

د Ernst Tugendhat (فیلوسوف) له خوا تولي شننیزې غونډلي د ausgeschlossenen Widerspruch (پرته یا ناشوني له مخامخوالي) په غونډله ودانې دي. دوی د ناسموالي صریبونهFalsifikatoren نه لري.

د مخامخوالي یا ردوني غونډله یا د ناشوني ردوني یا - مخامخوالي غونډله وايي، چې دوه یو د بل په خپله ختّه کې د همغه څه - خوندیوني ردوني ویناوې په همغه وخت کې نه شي پېښېدلی. د فلسفي - او پوهنتاریخ د وخت په تېرېدو سره او له بېلا بېلو تیوریکي نظریو اړوند او له بېلابېلو ډولونو د اونتولوګیزې ontologisches پېژندتیوري او د سم اند اصول پوهېدل کیږي.

اونتولوجي د فلسفي یوه لار یا دیسځیلین دی چې د شته والي (یل؟؟) او ربښتیاوالي بنستجوړښت سره بوخت دی، د بیلګې په توګه: کلمه لکه شتون، یل، به او ریالیتي.
د کریتیک Kritik سره یا څخه سرې د یوه شي(الي) یا یوې کړنې باندې د کچون-الو په متّه یا لاس پرېکړه کیږي. لکه فیلوسوفهAnne-Barb Hertkorn روښانه کړې، چې کریتیک دې له دې سره ،، د فکر او هوښیارتیا بنستیز فنکشن دی او تر هغې پورې چې دا په خپل فکر و کارول شي او شتونپېژندنخښه چې پر باوریوالي باندې دعوه کوني پرېکړه وشي.،، دا د پرې پرې کوني باندې د انساني کړنتوان غوره هنر دی.

دریم: سم اندیز- فلسفي وییونښننه

Vernunft هوښیارتیا

ما ورته هوښیارتیا ویلي په پای کې یې روښانه ونه.

د یوې ژبې په بله ژبه ژباړه هم د یو لړ ستونځو او پرېپوهېدنو سره په جنجال کې ده، خو سرې باید په دواړو ژبو بنه وپوهیږي.

هوښیارتیا Vernunft په ورځنی کارونه کې د فکر یا اند له لارې و پېژندني ته یوه تاکلی اروایي انساني بداییته په نخښه کوي. د کریستیان وولف په ترمینولوژي تکیه کارونه له پوهنتوان Verstand څخه رابندیږي، چې هغه کتنو او تجربو شي حالتونه رانیسي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې و هوښیارتیاتوان وربخښي، چې ټولیز سره اړوند باوري پایونلاس ته راوړنه راوتړي، د هغې کتنې وپېژني او لارې همداسې اصول ورته کېږدي یا لارئ ورته وټاکي. ترهغې پورې چې دا کړه وړه، ارزښتټاکنې Wertbestimmungen یا د اخلاقو اړوند سرې د عملي هوښیارتیاغړېږي او د دې کلمې لاندې د پرینځیب و بدایېنې ته کړنتوان چې خپلې غوښتنې وټاکي، ورزیاتېږي.

ځکه چې په پېژندنو او پوهنو ودانه کارونه تیوریتیکي هوښیارتیا بولې. ریالیټي بېرته د ،، هوښیارتیاوالي،، کلمه ده، چې د غوره والي (په لږ څه ډېر لاس ته راوړل) د اقتصادیوالي او اقتصادي اصولو هم د حقولي یا اخلاقي خبروDiskursethik په لور لوریزېدی شي.

د کلیمې هوښیارتیا منځپانګه په بېلابېلو ډولونو ټاکل کیږي.

د پېژندنې کلمې ته پوله لرنې د پوهېدنتوان کلمه نن د ټولو حالتونو لپاره کارول کیږي، په کومو کې چې فینومېنونه(۱) ځانګړي څېړل کیږي، له لویو په بر کې نیولو ګداړیکو را بېل شوي. په ورځنۍ ژبه کې دواړه کلمې نه کره یو له بل سره توپیرېږي.

(۱) پېژند: Phänomen (نوم) هغه څه چې ځان څرګندوي، احساسوي(هکپککونکې څرګندېدنې):

،، فزیکي، میتیورولوجیکي، کمپیدا، ورځنۍ څرګندېدنې. پیداېښتونه او نور

فلسفي: څرګندېدونکې، احساسونکو ته ځانښودونس، ځان پېژندنې ته وړاندې کېدونکې شعورمنځپانګه. پای.

په ورځنۍ ژبه او هم د فلسفې په تاریخي کې د ، هوښیارتیا،، په نخښه کونه ډېرې پرېپوهېدنې لري، چې یو بل غوځوي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې ګډغوځۍ لري. له یوې خوا دا د پېژندنې او پېژندنګټنې یا لاس ته راوړنې لپاره بنسټ کیږي، داسې چې دا یو سیستماتیک او یو اړوندونورشو د پوهې لپاره وړاندې کوي. په ورسره بلده توګه هوښیارتیا له پوهېدنتوان د پېژندنبدایینې یا د ډېرو بېلابېلو *کوګنیتیو(۲)* توانوالي په څېر یا ګداغیز په څېر توپیرېږي. بلې لور ته هوښیارتیا د هوښیارۍ کړنې په پرېپوهېدنه کارول کیږي. په دې موخه هوښیارتیا یو نورماتیو، فلسفي ایتیک (normative, philosophische Ethik) مدلل کوي، چې بل حالت ته د تګ اجازه نه ورکوي. لکه چپ قضا کې. دا به نور دلته بس کړو.

دلته خبرې نورې ایدیالیزم او ماتریالسزم ته وځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دي وروسته به نورې دا دلته په لیکنه راغلي اړونده لیکني راوړو:

پوهېدنتوان Der Verstand

پوهېدنتوان په فلسفه کې، بډایینه ده، چې کلیمي جوړې کړي او دا (ربښتیا) قضاوت سره وتړي.دا اوس د دې کلیمي کارول د ایمانول کانت له لورې پراخه شوه، چې هغه دا پوهېدنتوان ډېر وخت د هوښیارتیا مخامخ ودراوه او هغه یې له احساسونې هم توپیر کړ.

Vermögen (زړه یوناني δύναμις *dýnamis*, لاتین *potentia* پښتو: بډایینه)

بډایینه، توان، دینامیک د انتیک منځنی یا زړي کلمه ده، په ځانګړې توګه د اریستوتالس په فلسفه کې.د اریستوتالس په فلسفه کې دشی یا نوم خویونه په نخښه کوي، چې په خپل ځان کې یا یو بل څه کې د بدلونونو تاکلی ډول راوستلی شي یا کېدونکي (ممکن) کولی شي. دلته خبره په دې کې ده، چې د بدلونونو له لارې، که رامنځ ته شي یا راشي، نو یو نوی څه منځ ته راځي او له دې سره یې شتون شته کیږي(له دې امله بډایینه یا څه لرنه). له دې سره یو څه ربښتونی کیږي، چې هغه د مخه یواځې توانیز – لکه د کېدونوالي په څېر – شته وو. د اریستوتالیس د موخې سره سم د مخ ته نیول شوي (چې ګوندې باید وشي) د کړني او توان توپیرونه د توان بډایینه – د شته کېدلو کېدنوالی – د کړن (یوناني Substantiv پښتو: نوم) په مخامخ ربښتینوالي.

د یوه شي خوي د یوې بډایینې ځانګړتیاوې په ګوته کوي، چې دنورو خویونو په توپیر بنستیز ناکتنوړ (بنه یې : ناڅاروړ) وي. احساسونه ټیک د هغې (یا هغې ته) اړوند لیکل شوې اغیز رامنځ ته کېدل دي، نه پخپله د دې بډایینې شتونلرنه. له دې امله دېره سره د منلو نه وي، چې دا وی ،، بډایینه،، د تولیزو اړیکو لپاره مساعد وي. کریتیکوال په اند دي، چې دا کلمه ټیک د لړوختنې بلل یا په نخښه- ونه ده، نه د پوره کتنې کوزال – یا لامل-اغیز- اړیکو(کوزال اړیکې وګوری) لپاره.

Kausalität causal relationship علاقة سببية ، رابطه علّی;لامل - اړیکه
کوزالیتي د لامل او اغیز په منځ کې اړیکې دي. هغه د پېښو او حالتونو پسې راتلنې په ګوته کوي، چې یو بل سره اړوندوالی لري. له دې پسې A یوه لامل دی د اغیز B لپاره، که B له A .

Wann ist eine Handlung kausal?

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو بوختوالی یا کړنه کله کوزال یا لامل-اغیز ناکه ده؟

یو بوختوالی کوزال دی، چې له هغې پرته فکرکړنه نه شي کېدی، بې له دې چې څرګند یا لیدوړه بریا په کې نه وي. دا بریا ابجکتیو ګټلوړ ده، که دې کړنې یا بوختیا یو حقوقي نامنلوړ خطر منځ ته راوړی وي.

Kausalzusammenhang (نوم: لامل-اغیز- اړیکي):

په ځانګړې توګه فیلوسوفي سم اند

د پېښو په لامل او اغیز ودانو اړیکو په اصول یا لارو .

،، د دې پېښو په منځ کې یو لامل اغیزمن اړیکه شتون لري یا شته دی،،.

د لامل-اغیز- اړیکې څه شی دی؟

که د دوه نخښو په منځ کې یوه د لامل او اغیز په منځ کې یوه اړیکه شتون ولري، نو سړی د له کوزالیتي (لامل-اغیز-اړیکو) غږیږي. Korrelationen کړی شي په لامل-اغیز- اړیکو ته یوه لار وي. که څوک یو څه ډېر سګوي(پېژندنخښه X)، یو جګ ریزک لري چې د سږو سرطان (پېژندنخښه Y) باندې ناروغه شي.

Korrelation : یو کوریلاشن یوه شننه ده خو د لامل-اغیز-اړیکه په یوه یا بله لور، داپه دې پرېپوهېدنه چې له یوه توانمنې اړیکې لاسته نه راځي، چې یواځنی لامل-اغیز-اړیکې شته.

بېلګه: له حقیقته، چې په ووړې کې د خوراک یخخرڅلاو ډېر وي، لمرسپزنه ډېره رامنځ ته کېدی شي.

Kausalität کوزالیتي په دې پرېپوهېدنه، چې د اوښتونو(Variablen) په منځ کې یو روښانه لامل-اغیز –اړیکې شته وي. په نورو ویونو کوزالیتي هلته مخ ته لرو، کله چې ته پوره پوهېږې، چې کومه اوښتونې کومه اوښتونې اغیزمنه کوي.

Gedanke فکرتوان: یو فکرتوان یا اندتوان دی، په څه چې فکر شوی یا په یو څه چې فکر کیږي، یو اند، یوه لیدلورې یا یوه پېښه همداسې یوه کلمه یا یوه ایدې ده. فکري توان د فکر په پروسه کې یوه لاس ته راوړنه او یوه بنسټبرخه ده. فکرتوان د یوې پرېکړې، یوې کلمې یا یوه له دواړوګډوله فکرپروسې بنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېژندني Erkenntnis کلمې لپاره یو یووالیز پېژند شتون نه لري. په لومړۍ نږدېونه کې سړی کړی شي پېژندنه د یوه د تجربو یا کتنې له لارې کټلې پوهې پروسې په څېر و ښوول شي یا په نخښه دي.

فکرکونه Denken

له فکرکوني څخه ټولي (سایکولوژیکي) تېري یوځایکوني، چې له دنننۍ کړني د خیال، یادونو او کلمو د یوې پېژندني جوړوني یا بنه ورکوني هڅې کوي، پوهېږو. په دې کې ډېر یواځې د فکرکوني پایټکي شعوري کیږي، نه فکرپروسه، چې له هغې منځ ته راځي.

فکرکونه په ټولیزه توګه له احساسوني او خیال کوني توپیرېږي. دا په قانون یا لار له دې سره مدلل کیږي، چې احساس یا درکونه او خیال ناپوهېدنیز دي، مګر فکرکونه پوهېدنیزه یا پرېپوهېدنیزه ده یا propositional را اخستل کیږي. فکرکونه کېدی شي په تصادف ولاړه وي، توکلي د احساساتو، حالتونو موخه یېزو ویېنو (افادو) یا کسانو څخه منځ ته راغلي وي یا ذهنی-جوړختیز ودیز شوی وي.

اوتومات فکرکونه، چې بېشعوره، بې له نیته، په خوښه او بې له ستونځو څخه مخ ته ځي، خو کېدی شي له کنټرولي فکرکوني توپیر شي، چې شعوري، قصدن، په خوښه او پراخ دی. په ورځنۍ ژبه کې فکرکونه هم په کړوني بنه: ،، زه فکر کوم،، او هم په، درککوني بڼې: ،، زه یو فکر یو اند یو خیال لرم،،. Daniel Kahneman دانیل کانېمن هم یو،، سیستم ۱ ،، ، چې اوتومات او چټک کار کوي توپیروي ، له ،، سیستم ۲ ،، څخه کوم چې هغه ستونځو ډک خوی کارنده ، پاوړتیا غواړي، په ګوته کوي. د دویم سیستم بوختیا ډېر له دې ، بنستیزوالی، ټاکنخپلواکوال او فکر راټولوني سره ګډیږي. دا موضوع به نوره دلته راوتړم. دا چې فکر کونه څنګه پېښیږي یا منځ ته راځي، د بېلا بېلو دسڅپلینونو د کشفولو اله ده. موږ یې نور نه څېړو.

د ویېني (افادي) Proposition (یوه وړه غونډله یا جمله، چې رېښتیا ارزښت یې ښونوړ وي) سره سړی په ژبپوهنه، تیک یې ویل په ژبپوهني سیمانتیک کې، منځپانګه، چې د هغې سره یوه غونډله ویل کیږي، په نخښه کوي.

پروپوزېشن د غوره خویونو په څېر لري، چې هغه یو رېښتیاارزښت غوره کوي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې دا غونډله رېښتیا یا نارېښتیا کېدی شي.

(۲) ګوګنیتیو kognitiv

Was sind die kognitiven Fähigkeiten?

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوګنیتیوه توانمندي شی دی؟

له کوګنیتیو څخه ټولې د روحي احساسونو او فکرکونو پروسو ته کېدنې پوهېدل کیږي. د انسان کوګنیتیو توانمندي کړی شي د چاپېریال څخه اورېدنخښې احساس کړي او هغه په کار واچوي – کوګنیځیون یا کګنېشن تل او هرچېرته میندلکېدی شي.

Was ist eine kognitive Leistung?

کوګنیتیوه توانمندي څه شی دی؟

د کوګنیتیو قدرت توانمندي لپاره لاندې نخښې غوره دي: احساسونه، پاملرنه، فکرکونتوان، زدکړې توانستونخوبي توانوالی، بدلېدنتوان او نور.

Was sind nicht kognitive Fähigkeiten?

نه کوکنیتیوې توانمنیدیوالی څهشی دی؟

پېژند: نه کوګنیتیو توانمندیو پورې اخلاقی توان، سختسري، ټیم- یا ګډکار، سوسیالبوختیاوې، ځان په کاراچونه اړه لري.

دا د نور په څنګ کې د ځغاستو له لارې هم ښهکېدی شي او هغه ویل شوي څه پهکار اچول، یو څه بیا بیا کونه او د دې لپاره نور سپورتونه او نور او هغه کړنې، چې ماغذه په کار اچوي. پوهان میندلې، چې بدنبوختیا نه ځانله فزیکي ګټهلري، دا د مغز روزنه هم پیاوړې کوي.

Was gehört zu den kognitiven Fähigkeiten?

“**Kognition**„ پېژندنتوان (؟) پورې کوم توانوالي اړه لري؟

دا “**Kognition**„ کلمه(پښتو یې: پېژندنه، پوهېدنه vom lateinischen cognitio für “Erkenntnis„) د پروسې او جوړښتونو یوه له ډېرو کلمو جوړه کلمه ده، چې د معلوماتو را نیولو د په کاراچولو او سپما کولو پورې اړه لري. په دې پورې د نورو په څنګ کې احساسونه، پاموړوالی، فکري یاد، ژبه، فکر کونه او ستونځوبي همداسې ایتېلېګنت (پیداښتي هوښیارتیا (هوښیارتیاتوان) یا ذکاوت) ګڼل کیږي.

خلورم: پېژندنه Erkenntnis

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندونه، چې د اغیزو او تجربو په کار اچولو له لارې لاس ته راغلې وي

،، یوه تاریخي، باوري شوې پېژندنه،، چې پېژندنه، د پېژندنې توان(د فلسفي پوښتنو له لارې) ،، د پېژندنې پولې سره ټکر شي،،

Wie funktioniert Erkenntnis?

پېژندنه څنګه کار کوي؟

پېژندنه تل د یوه پېژندلکېدونکي سبجکت او یوه پېژندل شوي (ابجکت) اړیکې خوندي لري. پېژندنه کړی شي همداسې په یوه شیحالت همداسې لکه یوې پروسې اړیکې ونیسي. پوهېدلو ته به پېژندنه شي، که پېژندنه د پېژندنې سبجکت خپلواک باوري وي.

Wie kann ein Erkenntnisgewinn erzielt werden?

سړی څنګه پېژندنګټنه لاس ته راړلی شي؟

پېژند: یو فینومین یا یو شی وټاکی. وشنی. یو شی یا فېنومېن د خپلو خویونو له مخې لیکنیز روښانه کړئ.

ولیدیر Validieren. یوه تېزې یا هیوپوتینېزې ومنی/رد کړئ. تشخیص کول.

Wie gelangt man zur Erkenntnis?

سړی څنګه پېژندنو ته لاسرسی پیداکوي؟

راشنلستان(په هوښیارتیا ودان کسان)، د بېلګې په توګه Descartes, Spinoza او Leibniz غوښتنې لرلې، چې پېژندنه له سوچه فکر یا اند څخه کېدونکې ده. انسان تحربو ته اړ نه دی، چې د هغې پېژندنه له نړۍ او هغې سم اندیز جوړښت څخه ولري. ... لومړی (sinnliche حسي) تجربو له لارې پېژندنه راپیداکیږي یا لاس ته راځي.

Was sind Quellen der Erkenntnis?

د پېژندنې سرچینې کومې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ما په اند يې سرچينې هوښيارتياوې(Rationalismus)، تجربې (Empirismus) او وړاندې شوې کريتيځيزم (Kritizismus) دي. دا درې بنسټيز اندونه موږ ته د پېژندنو پولو پسې پوښتنې هم څوابوي.

Was ist Erkenntnisleitendes Interesse?

پېژندلاربښوديزه مينه څه شی دی؟
پېژندلاربښوديزه مينه په ټوليزه زبکارونه کې نيت په ګوته يا نښه کوي يا بولي، لکه د يوه ټول پېژندلارچې د يوې څېړنمخ ته لرل يا نورو څېړنو، هم په لاربښوديزو پوښتنکونو پلي کوي.

Was bedeutet Erkenntnisgewinnung?

پېژندنګټنه څه پرېپوهېدنه لري؟
پېژندنګټنه د پيداښتي روزنو يوه توکيزه برخه ده: د پوهنيز فکر – او کارډول څخه کار اخستو سره کړی شي دا زدکړی په دې کې ملاتړ شي، چې پيداښنتپوهنيزو پېژندنو باندې وپوهېږو، ، د لرلو پوهو سره په خوزښت راولو او دا مخ ته لرلی پيداښت.

Was ist der Forschungsgegenstand?

کشفون اله څه شی دی؟
د کشفون الې لاندې سړی ټيک پېژندل شوي موضوع يا فينومېن پوهيږي، چې په يوهپوهنيز کار يا ليکنه کې بايد وڅېړل شي. هغه ستا د درسلوستلو په ريښنه لور ودان دی او د روښاونپوښتنو لپاره وتونټکی دی.

Was versteht man unter Selbsterkenntnis?

سړی د ځانپېژندنې لاندې څه پوهيږي؟
ځانپېژندنه د يوه کس د خپل ځان په هکله يوه پېژندنه.

Was kann ich wissen Erkenntnistheorie?

زه په څه کړی شم و پوهېږم پېژندتيوري؟
پېژندتيوري يوه فلسفي بنسټلور ده، چې د کائنت څلور پوښتنو څخه ،، زه څه کړی شم پوه شم؟،، پسې ځي. نو هغه د لارو پوښتنه کوي، په کومو چې رښتياينه پېژندل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Wann Erkenntnis und Beschluss?

پرېکړې او پېژندل کله؟
په قضا کې : پېژندنه او پرېکړه
که شکایتونه او دعوا رد شوي نه وي یا نه وي درول شوي، نو قضا حقوقي شیان د پېژندنې له لارې سرته رسوي. پېژندنې د جمهوریت په نامه اعلانوي او پای ته رسوي.

Wie gelangt man zu Wissen?

څنګه پوهې ته لاسرسی لرو؟

د دې لپاره چې یو څه په یو څه وپوهېږو، نو باید سړی دا څه له یو بل څه څخه توپیر کړی شي. سړی باید داوپېژني. که سړی یو څه پېژني، نو هغې ته خویونه لیکي، ځکه چې خویونه هغه څه دي، چې سړی یو څه له نور څخه توپیروي یا بېلوي.

Ist Erkenntnis eine Abbildung der Außenwelt?

ایا پېژندنه د دباندنۍ نړۍ یوه ځېرونه یا ځېره ده ؟
د درې پرخېدونو(یابعدونو) احساسونې توان په څنګ کې به د ډېرې پراخېدونې یا بعدي احساسونې توان هم د اند وړ وی، خو دا دموږ هوښیارتیا له لارې ریښتونی کېدی نه شي. له دې امله پېژندنه نه هرومرو بېز د دباني نړي ځېرونه ده، ځکه چې موږ د هوښارتیا د راتنګېدنې بندیان یو.

Was bringt Selbsterkenntnis?

ځانپېژندنه څه ګټه لري؟

ځانپېژندنه له تا سره مرسته کوي، چې ته پخپله پوه شې، که کله پوه شې، چې تا په دننه کې دې ته څه رابولي او هڅوي ، ته به له ځان سره به ځان پخپله پام وکړې، ته به د خپلو احساساتو، کړنو لپاره روښانونه ولرې او داسې به دننۍ ارامتیا او ... وګټې.

Wann weiß man etwas?

سړی کله څه پوهیږي؟

سړی لومړی هلته کړی شي وپوهیږي، چې په همهغه اړونده اند وي: غونډله،، زه پوهېږم، چې باران وریږي، خو زه په دې اند نه یم، چې باران وریږي.،، دابه یو ځانیز (د (خپل) ځان سره) مخامخوالی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پامور:

یو څو لیکني مي د سم اند ولیکلي، ښي لوستل شوي.دا چي ځني لیکني اوږدي دي، نو کله، کله مي له توانه ووزي. اوس مي نیت کړی، چي ځني د فلسفي او همداسي د منطق یا سم اند کلیمي د پېژند سره ګرانو لوستونکو ته وړاندي کړم. د دي لیکنو سره دمور هیوادوال، ځکه بلد نه دي، چي عربي یا دري دي او باور وکړی، چي ډېر درانه دي، زه يي د شمېرپوهني کتابونو، د شمېرپوهني سم اند کي د نورو استادانو لیکني ګورم، ما خو دا روښانه کړې، چي په پښتو هم لیکلکېدی شي، دا غوارم، دا توليز سم اند غواړم په پښتو وازمایم. د داسي ویونو او شننو رانیول پخپله ختمه کي پوره ستونځمن دي او بیا يي له نورو ژبو رانیول.

داسي له ډکشنریو رانیول شوي:

و ماته د ن ج څخه دوه ډوله ډکشنری په لاس راغلي، يوه کي يي د بېلګي په توګه الماني هر وی یو وار او په بله کي څو واره په انګرېزي ژباړل شوي، چي پوره ستونځي زیږوي او دا اوس به يي روښانه کړو.

لومړی:هر الماني وی په یوه انګرېزي ا نور ویونواړول شوی:: Vernunft، انګرېزي: reason، عربي پښتو او دري يي: السبب ، دلیل

دویم: هر وی په دري وینو روښانه شوی.

Vernunft،، sanity، rationality، reason

۱ - انګرېزي: reason ، الماني: Grund ، عربي: السبب، فارسي: دلیل، پښتو: دلیل

۲ -انګرېزي: sanity ، الماني: Vernunft ، عربي: الصحة العقلية، دری: عقل ، پښتو: سالمیت(ما (لیکونکي) هوښیارتیا بللې)

۳ - انګرېزي: rationality ، الماني: Rationalität،عربي: العقلانية، فارسي: منطق، پښتو: سم اندیزي

د دي لپاره چي په پوهنیزو نومونو او وییونو ښه وپوهېږو، باید د یو څو ژبو، داپه دي پرېپوهېدنه، چي هرو مرو عربي او فارسي په ی خوندي راځي او په پرمختتلو ژبو.

پنځم: پایونلاس ته راوړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ته راوړنه (لاتين inferre ،،،ورننباسل،، ، لاس ته راوړنه انګرېزيinference)

Schlussfolgern, Folgerung, Inferenz

يا خونديونه (لاتين conclusio ،، لاس ته راوړنه)،، او پسي راتله يا لاس ته راوړنه په سم اند کې د ډېرو يو بل سره نږدې يا تنګو خپلوانو شي حالتونو اړيکې دي:

- پای لاس ته راوړنه په لومړي سر کې يو ژبنی جوړښت دی، چې له يوې خوا له يوې لړی رښتياولي توامندو ويناو، د Prämissen يا نيونو (د بېلګې په توګه اکسيومونه(تل رښتيا ويناوې) يا پوهنيزه هيوپوتېزو)، او يوې پسي وينا بلې لور ته، خونديونو، جوړه ده. داسې جوړښتونه (سم انديزې) پايوني يا ښونبنسټ (د ښوني لاملون) هم بلل کيږي. په پښتو کې پايونې او خونديونې منځ کې تل ډېر له دې ويونو سره پيليږي: له دې امله، ځکه چې، داسې چې، يا د دې په بنسټ.

سړی دلته د سم او نا سم لاس ته راوړنو په منځکې توپيروي (لاندې دې هم وکتلشي) . داسې توپيروني په سماند کې د زړې په پرېپوهېدنو ده، سړی کړی شي سماند له تېک سمو لاس ته راوړنو پوهنو څخه وبولي.

- په دويمه موخه د پای لاس ته راوړنې په توګه دا يوه د ياد ژبنې جوړښت، داسې په نامه د سمې پايونې برخه وبولو. د دې لپاره سينونوم يا ورته پايونه يا پايغونډله هم دي. په رېتوريک Rhetorik (د خبرو هنر) پايونه په ټوله کې د خبرو پايونې لپاره هم کارول کيږي.

- دريمه پايونلاس ته راوړنه د پسېفکرکونې لاس ته راوړنې په څېر هم بلل کيږي، نو (ډېرپل په پل) له لاس ته راوړنو يا د يوې ښوونې سرته رسول. دا لاس ته راوړنې کېدی شي بې له د مخه پرې فکرکونې کلتوري، ټوليز او ديني تکيه بنسټنيونو څخه هم لاس ته راوړلشي.

په اېنفورماتيک او ستاتيستيک کې پايونلاس ته راړنو ته اېنفرنځ *inference* وايي، په ځانګړې توګه اېنفورماتيک کې. چې اوتوماتي کوي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې له کمپيوتر ملاتړ کيږي او د اېنفرنځ ماشين له لارې راوبستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم اندیزه پایونه د لاس ته راوړنې غشي => سره په نخښنه کيږي.

منځپانګې خونديونه

١ – د سم اندیزې پایونې ډولونه.
١.١ – بېلګې
٢ – د یوه پایلاس ته راوړنې سموالی
١ . ١ – لومړې نږدېوالی
٢ . ٢ – تیکاو
٢ .٣ – په فورمال لوجیک کې یې سموالی
٣ – پایلاس ته راوړنه
۴ – دا هم وګورئ؟

د سم اندیزې پایونلاس ته راوړنه

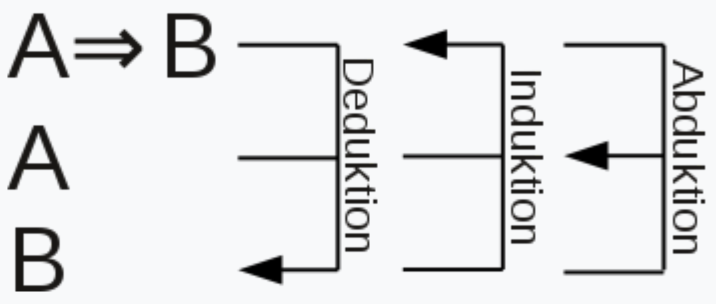

ساده کتنه: A=>B (لوستل: له A څخه B لاس ته راځي) لار (قاعده) ده ، A شرط او B نتیجه

لوستل له A څخه B لاس ته راځي یا که A باور ولري، نو B باور لري. یا لنډ: که A ، نو B.

د سم ادیز ې پایونې درې ډولونه سره توپیروو:
Induktion, Deduktionاو Abduktion .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ویناسم اندیز همداسې سیلوګیزيsyllogistischer (نرډې: ښونښت، دلیل، خو دا یو اوړدې سم اندیزې خبرې دي) کتنډولونو کې د یوې ټولیزې لارې اړیکو دا درې بېلابېل حالتونه څېړل کیږي، د یوه یا ډېرو حالتونو، او د دې حالت Subsumtion (چې یوه کلمه د بلې کلیمې لاندې ترتیبیږي یا ورزیاتیږي) د قانون یا لار لاندې کره کول. د دې پاویونډولونه په دې کې سره توپیریږي، چې له دې درې توکو څخه یو یې د نیونې رول لوبوي او کوم یو یې د لاس ته راوړنې یا نتیجې رول.

په ورځني سیلوکیستیک کې دا درې غونډلې تل د یوې پورته – یا د مخه کلیمې یوې منځ کې کلیمې او یوې او یوې د دوې لاندې یا برخکلیمې دي. د دې روښانونه د یوه Kausalität په موخه د یوه قانون یا لارې په څېر داسې څه ستونځمنه ده.

- Deduktion دېډکشن د قانون یا لار او سبزومشن پرحالت باندې یوه پایونه ده
- Induktion د (ډېرو) حالتونو او سبزومشن د منځنۍ کلیمې لاندې پر تولیز لار یا قانون باندې پایونه ده.
- Abduktion د قانون یوه حالت سبزومشن پایونه ده.

له دې یواځې ابدکشن سم اندیز اړ دی، اینډکشن او ابډکشنونه ډېر وخت یواځنۍ لاس ته راوړنه نه لري او کړی شي،، نرډې،، وي، هغوي دا کرکتریستیک (خویوالی) نه لري، چې د نیونې له ربښتیاوالي ډاډه د نتیجې یا لاس ته راوړنې پاویونه وکړی شي. ابدکشن ته دا هم ورزیاتیږی، چې سملاسي پوښتنه، چې کومه لار سرې د دوېمې نیونې لپاره ټاکي، چې د دې پایونتګلار ځانګړی توان انځوروي، په دې ترڅ کې چې ایډکشن لپاره دا غوره ده، وپوهېږو، چې په کومو خویونو(لاندې یا پسې کلېمه) سرې ټولیزه – یا عمومي کولی شي او ایا دا ټولیزه شوې لار د دواړو دې منځنۍکلیمې او پورته یا د سر کلمیمې منځ کې موخه وره خوندیونه ورکوي.

داسې دا لاندې راوړې بېلګې د یوه ،، بریالي،، اینډکشن لپاره غوره دي، چې سړی نیسي، داسې چې یو موټر د یوه موټر په څېر د ټاکلو قوانینو یا لارو او د دندو میکانیزم لاندې دی، او دا نه د یوه ټاکلي مودل لپاره باوري دي. دا ټولیز قوانین د بېلګو حالتونو کې یواځې همغو شرایطو لاندې (ceteris paribus) باوري دي.

بېلګې:

که سړی په موټر کې په ودرونيBremse پښه کیږدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تلنه ورو کیږي

د دې موټر ودرونې باندې پښه کښېښول کیږي.

دېدکشن   دا موټر خپل تګ ورو کوي

دا موټر خپل تګ ورو کوي.

د دې موټر د درونی کښېکارل کیږي

ایندکشن   که د یوه موټر درونی کښېکارل شي،

تګ ورو کیږي

دا موټر خپل تګ ورو کوي.

که څوک د موټر دروني کېکارې، موټر ورو کیږي

ابدکشن   د موټر دروني به کښېکارل شوی وي

د یوې پایلاس ته راوړنې سموالی:

د وینا a او b او هرې له دې لاس ته راغلو وېناو i او o په منځ کې مخامخوالی. د یوې سم اندیزې څلورۍ په څېره کې

Konträr مخامخ. یو بل ته مخامخ ځای په ځای شوي، یو بل سره ناهم اندیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ،،موږ په دې ټکي کې سره هم انديز نه يو يا سره مخامخ انديز يو، يا سره مخامخ يو،،. سره بېلابېل اندونه لرو.

Subkonträr : روښانه ونه يې: سبکونترېر په فورمال سم اند کې غونډلې يو له بل سره په سبکونترېرو اړيکو کې سره ځای په ځای دي، چې دواړه غونډلې په همغه وخت کې سمې يا رېښتيا، نه مګر په همغه وخت ناسم کېدی شي (څلورۍ، سمانديز).
د بېلګې په توګه: ټوټه هو کونيزه پرېکړه (قضاوت): يو څو **S** اېس **P** دي، او ټوټه ايز ردونپرېکړه (قضاوت) يو څو **S** په پرېکړه کې **P** نه دي((ځنې کسان سپينپوستي دي، ځنې نه)

Konträr, subkonträr, konzradiktorisch, subaltern

...

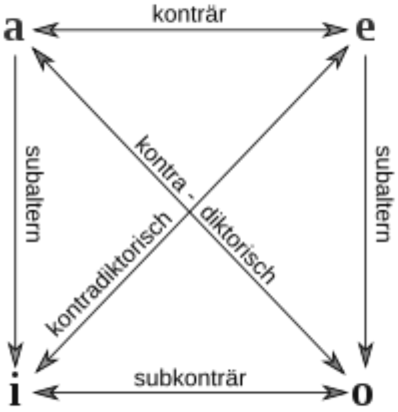

کوتنرادېکتوري(خويويي: پخپله ردونکې) Das kontradiktorischپه دې پرېپوهېدنه چې ،، ځانرودونه يا د ځان مخامخ،، او کېدی شي په بېلابېلو موضوعاتو وکارول شي ..... ځانردونې ويناوې(کوتنرادېکشنونه هم) په سم اند کې ويناوې دي، چې دا په خپله دننه کې مخامخوالي کې پخپله ناسمې دي. د وينا وينا ځانګړې برخې يو بل ردوي. زه روغ او ناروغ يم.

هغه د موږ د کلي خلک هم وايي، چې : ښه يم، خو ښه هم نه يم.

Subalternität (د ټيټ نظيم، د ټيټي درجې) په کم ارزښت کتنه، ورته کښته کتنه ، ناخپلواک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ نړدېونه

په لومړۍ نړدېونه کې سرې کړې شي ووايي، چې يوه پايلاس ته راوړنه سمه يا باوري ده، که دا ناشوني وي، چې نيونه دي رښتيا وي، خو لاس ته راوړنه يې ناسمه ده کلکه يې فرموليکول: له رښتيا ټيک رښتيالاس ته راځي.

يوه بېلګه:

- نيونه: ،، ټول انسانان ننګرهاريان دي،،. ،،سوکراتس يو انسان دی،،

- لاس ته راوړنه: ،، سوکراتس د ننګرهار دی،،

په څرګنده توګه دلته يوه نيونه ناسمه ده، لکه څنګه يې چې لاس ته راوړنه. بيا هم د يوې پايونې رښتياوالی په حقيقت کې د نيونې په رښتيا والي پورې نه دی تړلی، پورته پايونه باوري ده، ځکه چې، که نيونه رښتيا وی، لاس ته راوړنه به هم رښتيا وی.(که په حقيقت کې ټول انسانان د ننګرهار وی، نو سوکراتېس به هم د ننګرهار وی، ځکه چې هغه يو انسان دی.) نو د يوه باوري پايونې نيونه هم رښتيا ده، ځکه چې پايونلاس ته راوړنه هم رښتياده. که لږ تر لږه يوه نيونه ناسمه وي، نو کېدی شي پايلاسته راوړنه رښتيا او هم نارښتيا وي. يوه بېلګه د يوه پايلاس ته راوړنې لپاره، چې له يوې ناسمې نيونې او يوې سمې پايلاس ته راوړنې سره به وی:

- ،،ټول انسانان يونانيان دي،، ، ،، سوکراتس يو انسان دی،،

- پای لاس ته راوړنه: ،، سوکراتېس د يونان دی،،.

د دې دلته انځورشوې کليمې سره د ساذه پوهېدنوالي،، له رښتيا ټيک رښتيا لاس ته راځي،، کېدی شي د توپيرېدونکو شننو لپاره ځای ولري.

سره د ساده والي کېدی شي دلته انځور شوې پای لاس ته راوړنې ،، له رښتيا ټيک رښتيالاس ته راځي،، د توپيرېدونکو شننو لپاره ځای وي. د توپيرېدونکو ښونبنسټونو همداسې د بنسټېښوونو توپيرېدونکي ډولونه له دې سره احساسي او هم فلسفي نايواندوالی و باوريوالي ته رامنځ ته شي. بېلګه دې ډبل نه والی (پايونه له ،، نه نه وريږي،، څخه و ،، وريږي،، ته) وي او پايونه د يوه ټول- په يوه شتونوينا (پايونه له ،، ټول چرګان سره دي،، په ،، سره چرګان شته،،) بلل کيږي، چې دوې د يوې سمې وينا د کليمو پوهنتوان ،،نه،، او ،، ټول،، باوري يا د نه باوري په توګه راوړل کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Präzisierung نوره روښانونه

سړی کړی شي د سموالي کلمه داسې نوره هم روښانه (د ځانګړنو سره) وڅېړي، که سړی د سم اندیزو او ناسم اندیزو ویېنو په منځ کې توپیر وکړي. سم اندیزې ویېنې یا افادې ویناتړنې (Junktoren) دي لکه ،، او،، ، ،، یا ،، او ،، نه ،، ، له کومو یا هغو سره چې یوه یا ډېرې ویناوې سره یوې نوې وینا ته تړل کیږي، همداسې کوانتورونه Quantoren یا د ګومره والي ښونې لکه ،، د ټولو لپاره،، ، ، ،، ټول،، ، ،، هر (داسې په نامه ټولکوانتورونه) او ،، د ځنو لپاره،، ، ،، یو څو،، ، ،، شته یا شتون لري،،) داسې په نامه شتونکوانتورونهExistenzquantoren ، بل ډول ویېنې ناسم اندیزې بلل کیږي. یو ښونبنسټ یا دلیل یا لامل باوري دی، که دیوه یا ډېرو ناسم اندیزو ویېنو کې داسې ځای په ځای کونه راشي، په کومو کې چې نیونې رښتیادي، او لاس ته راوړنه رښتیاکوي(پوره کوي). که په پورته ناسم اندیزه ویېنه ،، ننګرار،، په ځای ،،مړه کېدونکی،، (مرګونی او بل ډول نه راځي،،؟،،) او د ،، انسان ،، په ځای ،، یونانی ،، کېږدو، نو لاس ته راوړونه په یې وي:

- نیونه: ،، ټول یونانیان مړه کېدونکي دي،، ، ،، سوکراتېس یونانی دی،،

- سوکراتېس مړکېدونکی دی،،.

دلته د واړه نیونې رښتیا دي، په همداسې لکه پایلاسته راوړنه. کړنیز یا د کړنو له مخې په دې حالت کې د ځای په ځای کونو ناسم اندیزې ویېنې نه شي کېدی، چې دواړه نیونې رښتیاوي، لاس ته راوړنه دې یې نارښتیا وي. له دې یو ازماېښت هم راکوي، چې د یوه پایلاسته راوړنې ناباوریوالی وښایو: د یوې ناسم اندیزې کلیمې بدلون ورکړه، کومه چې نیونه رښتیا کوي، خو لاس ته راوړنه ناسمه. د دې لپاره د بېلګې په توګه رواړل کیږي نا باوري ښوونبنسټ یا ښونه:

- نیونه: ،،ځنې ننګرهاریان شینواري دي،، ، ،، ځنې نګرهاریان مومند دي،،

لاس ته راوړنه: ،،ځنې شینواري مومند دي،،

دلته دواړه نیونې سمې، خو پای لاس ته راوړنه ناسمه ده.

Korrektheit in der formalen Logik په فورمال سم اند کې ټیکوالی

د یوې پایلاس ته راوړنې ټیکوالي په یوه نور ټیک او ټولیز کرکټریکولو فورمال سم اند هڅېږي. د پیداښتې ژبې یو ستر پیچلوالي او ډېرګونوالی(په یوه نظم یا ترتیب کې چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې ډېرى یو توکی د بلې ډېرۍ په ډېرو تو کو څېره یا تنظیم شي. دا دې د فنکشن یا څېرونې سره نه بدلیږي، هغه یواځنی یا یوګونی دی، دا په دې پرېږو هېډنه، چې د یوې ډېرۍ یو توکه پهبله ډېرۍ کې یواځې یوه څطره لري) له امله، چې د پیداښتي ژبې وینا وې د کره پېژند لرلې فورمال ژبې وینا باندې واوړي. په دې فورمال شیانو بیا یوې رابېلېدنوړوالییزه کلمې ته یو پېژند ورکوي، چې ډېره له یوې نخښې سره په نخښه کیږي. د دې هڅېدنهپهدې کې ده، چې ټیک هلته د دوه فورمال سیانو یو رابېلېدوړوړوالي اړیکې شتون لري، چې پیداښتې ژبنیز جوړښتونه، چې دهغو ژب-اړونه انځوروي، یو له بل لاس ته راځي یا یو له بل ورکوي.

د رابېلېدوړوالي کلمې پېژند د پایونلاس ته راوړنې له لارې او پهورکړلشوي حالت کې د امسیومونو له لارې کره کیږي او کالکیو بلل کیږي.

.پایونتلنلار:

پایونتلنلار په بېلابېلو متودونو په بېلابېلو چاپېریالونو کې کارول کیږي، د بېلګې په توګه قضا – سیلوګیزم، ناجګتیتېدونکي – یا نه مونوتون پایونه او نور

ډاکتر ماخان مېږی شینواری

اوم: ورته والي پایونه **Analogismus** oder **Analogieschluss**

(ἀναλογισμός analogismósزړه یوناني)

(د سم اند اړوند)

ورته والي پایونه د دوه شیانو په منځ کې د ورته والي په بنسټ په لاندې ډول یوه پای لاس ته راوړنه ده:

A د B سره ورته والی لري (یا A و B ته ورته ده)، B د C خوي لري. (د ورته والي پایونه) نو A هم د C خوي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان کېدی شي شته، شیان یا څرګندېدنې(فینومېن) وي، ورته والی کېدی شي په نورو خویونو، پېژندنښو، جوړښتونو، اړیکو او له دندو جوړې وي.

دا پایلاس ته راوړنه د ورته والي .(lateinisch *ratiocinatio per analogiam*) له لارې په نخښه کېدی - یا بلل کېدی شي. ورته والي پایونې ډېر وخت له ښونتوانمندې ورکول کیږي یا ښه يې په توانمندۍ ورته قانع کیږي (خو دا شرطي ورکړل شوي) او دا بیا د ورته والي ښوونه بلل کیږي.

ورته والي پایونو دا توپیرېدنه د دوه بنسټیزو ډولونو د جوړښتیز او دندیزو په منځ کې ورکول کیږي.

منځپانګه

۱-- تاریخ

۱ . ۱ – انتیک تر شولاستیک پورې

۱ . ۲ - ورته والي پایونې د شولاستیک له مخې

۲ – تیوري

۳ – کارونه

۳ . ۱ - د پردي یا بل په ساپوهنې باندې پایونه

۳ . ۲ اتوم مودل

۳ . ۳ - پریودسیستم یا دوریي جدول

۴ – دا هم وګورئ

۵ – بربېښناپاڼو لینکونه

۶ – یوګونې ښوونې

و ۱ – ته Geschichte تاریخ

۱ . ۱ – **Antike bis zur Scholastik** له اتیک تر شولاستیک پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته والی د پارادیگما *paradeigma* په څېر ان د اریستوتالس Aristotelesسره پیداکېده(په: لومړی شننه). Theophrast دا پایونتلنلار د هیوپوتېتیکي نیونو په بنسټ پایونه وبلله. اپیکوریر Epikureer دا تلنلار له څرګندېدنو څخه و ناپېژاندو یا ناڅرګندو ته د یوې الې په څېر راوړه یا په نخښه کړه یا وبلله.

د شولاستیک په تیولوژي پوهنه کې دا تلنلار د تیولوژي اړتیاو ځانګړی ارزښتونه، په توله کې مثبت وینا د لوی څښتن د داسې په نامه د شتون ورته والی باندې فکرکونې له لارې.

د ښونپوهنې له مخې ورته والي پایونه Analogieschlüsse nach der Scholastik

په دې ترڅ کې چې David Hume ورته والي باونې احتمالوالي پایونو ته ورګڼي، Wilhelm Wundt دا سوبسمځیون پایونوSubsumtionsschlüssen (چې یوه کلمه د بلې کلمې لاندې ترتیبیږي) پورې تنظیموي.

Theorie تیوري

ورته والی په پوره غورکونې سره ښونه نه ده – هغه د یوه کره نه پوره څرګند یا معلوم سیستم برخه ده د یوې ورته مګر پوره معلومې پېژندنې څخه. هغه له دې امله یوه اله ده و هیوپوتېزجوړونې ته او ،، یواځې heuristischen د میدندنې یا میندنیز ارزښت لري،،.

ورته والی کېدی شي تیک هلته یوه ښوونه وي، که دواړه سیستمونه، یعنې څېره کېدونکی او څېره شوی یو له بل سره isomorph له همغه جوړښت یا بنې وي، لږ تر لږه په اړونده برخورشوګانو کې، د هغه لپاره، چې ښوونه سرته رسول کیږي او تر هغې چې وړنلار (یو څه چې له څېروونکې و څېرې ته وړکیږي) په پام کې نیول شوې وي.

Anwendungsfälle

Schluss auf das fremdpsychische Bewusstsein پر پردي ساه پوهنیز شعور باندې پایونه یو مشهوره ورته ولې پایونه په شعور تکیه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- زه په خپل دننه کې احساسوم، چې دا څهپرېپوهېدنهده، چې شعور لرم

-- زه د ځان او د نورو انسانانو په منځ کې (د بېلګې په توه د ځاننیوني یا حالت) ورته والی درک کوم.

-- ټول انسانان په دې هکله سره ورته دي.

-- له دې پوهېدی شم یا پایله لرودی شم، چې ټول انسانان یو شعور لري.

-- دا چې ټول انسانان داسې شعور لري، لکه زه، نو دوي به له دې امله ورته احساس ولري لکه زه.

-- له دې لاس ته راځي: چې څه شی د ما لپاره زورونکي یا د ناخوښۍ وي، هغه به و نور ته هم زورونکی یا د نا خوښۍ وي- یا د هوښیارۍ خبرې په څېر ویلي: ،، څه چې ته نه غواړې، چې تا سره یې څوک وکړي، نو دا د بل چا سره هم مه کوه.،،

Atommodelle اتم مودلونه

ورته والي پایونه د کمونکي – یا کمښت پایوني غوره بڼه ده او د پېژندن الو او ډېرواره غوره والی او با اهمیته کېدو له امله پوهنیزه هیوپوتېزې انځوروي. د دې لپاره تاریخي غوره بېلګه د شلمې ز ک پېړې د لومړي اتم مودل منځ ته راوړل وو او له دې نیونې مخ ته وړل کېدل، چې منفي بار الکترونونه په ګردی – یا هګې ډوله لارو د مثبت بار اتم زړې په چاپېریال یا کرد څرخي – یعنې هر اتم په همغه بڼه لکه یو میکروکوزمېتیکي لمرسیستم ګڼل کېدی شي. دا نیونه د ورته والي پایونه باندې ودانه ده، چې د کولومب قانون یا لار Coulombsche Gesetz، چې توان یې ورکوي، چې برېښنایي بارونه یې په یو بل اغیزمنه کوي یا که غواړی اچوي، جوړښتیزه د نیو تون د راکښن قانون Newtonschen Gravitationsgesetz سره ورته ده، چې له هغې بېرته د کپلر قانون یا لار die Keplerschen Gesetze چې ستورو لارې ترې لاس ته راځي، همغږې ده یا سره سزخوري.

Periodensystem بریدي سیستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ورته والي لپاره یوه بله غوره بېلګه د توکو پریودي سیستم دی، چې په ورته پایونو ودان دی، چې د لومړي ځل لپاره د کوانتنفزیک له لارې ومنل – یا تصدیق شو.

په پورته لیکنه راغلې پوهنیزې کلمې یا ویونه، چې باید روښانه شوي وي.

Ein Paradigma فکرډول. دا ویې له یوناني منځ ته راغلی په دې پرېپوهېدنه چې: په څنګ کې، همداسې شول، پرېپوهېدل) بېلګه، نمونه یا ،، رابندول، د روښانوني مودل، ګټه لرل،، او هم ،، نړۍ لید،،. دا هم اوږده لیکنه ده، خو د پوهېدلو لپاره یې همدومره دمالپاره بس دی.

Was ist "Hypothese"? (ګومان، فکر کول، المضاربه)

پېژند: هیوپوتېزې څه شی دی؟

په ورځنۍ ژبکارونه کې د ناازمایلي ګومان (یا که غواړۍ عربي المضاربه) Spekulation لپاره په نخښه کیږي یا بلل کیږي، دا د کره پوهېدنې مخامخ دی. په تجروبوي پوهنیزه موخه د رېښتیاوالي جوړښت خویونو په هکله ګومان، چې هغه ډېر یې د یوې که – نو – وینا په بڼه فرمولبندیي کیږي.

Epikureer د اپیکور ښونځي پلویان.

Epikureismus یوه ډېراغیزناک ښونځی وو، چې ډېر پلویان یې لرل.

Scholastik (له زړې یوناني σχολαστικός *scholastikós* . ،، لټ، بېکټي، بېکاره، ارام. خپله بېکار یې پوهنې ته قرباني کونکی (د سرویي په څېر ،، زدکړی،، هم،، یا څوک، لکه لغاتکتاب په څېر غږیږي او داسې لړ نیمون دا بل کس زړه بدی کوي، لکه څوک چې د ۹۹ ،۹ لپاره دی ۱۰ ووایي). لاتینیز یې د ښونځی والا یا ښونخییز، همداسې زده کړی .) د ښونلارښوني یو فکرډول او متود دی، چې د منځنۍ زماني لاتینژبپوهانو له خوا ودیز شو.

په دې متود کې له یوه سم اندیزې لیکنې څخه مخ ته ځي او دا متود د اریستوتالس لخوا منځ ته د د تیوریتیکي خوزښت روښانولو له امله راغلي کړنلار، چې له نیونو راوځي. دلته ځوښتنې څېړل کیږي، لکه د بېلګې په توګه، ځمکه یوه ګرده کتره یا چیترو یا ټیکلی دی، چې په هغې کې یو بل په پلو او مخامخ خبرې یو په بل پسې په دلایلو منځ ته راوړل کیږي او بیا د هغې د سمون یا نه سمون په هکله پرې کړه کیږي. غوښتنې ردیږي، داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې که دا یا هغه ناسم اندیزې وینی یا د یوې کلمې ناروښانه ښول شوې لاس ته راوړنه وي، داسې چې د مخه ښول شوو رېښتیاېینو سره سر نه لګوي یا نازغموړ وي.

.

اتم: فوزي سم اند(منطق)

Fuzzylogik

فوزی - سم اند Was ist Fuzzy Logic?

فوزي-سم اند(انګرېزي: فوزي (فوزي نوم دی) = ناټیک -، رپېدلی-، ناتېره- یا پخ سماند) یوه تیوري ده، چې په ټوله کې د انسان دپوهې انځوررولو او د انسان فکرکونې څخه په کمپیوتر کې د کار کړنې لپاره ودیزه شوې.

بیا:

(انګرېزي, ‘ , *fuzzy* ناټاکلی; *فوزي سم اند, فوزي تیوري*, پخ سم اند‘ همداسې, . پخه تیوري ‘)

فوزي یا ناتېره سم اند یوه تیوري ده، چې په نمونه پېژندنه کې و ،، د ناروښانه رانیول روښانه،، ته (ایرانی یوه دی)Zadeh) ودیز شو، داسې چې د ناتېره – یا پخ مودل کولو د ورځنخبرېز (umgangssprachlichen (colloquial) شننو په چوپړ کې وي، نن مګر په په ډېره کې کارونورشو کې، لکه په (Regelungstechnik، cybernetics، سایبرنتیک، السیبرانیة، د سیبرنیتیک (۱)) کې یو رول لوبوي.

(۱) انجنیرپوهنه ده، چې دماشینونو د مظم کولو تښنیک کې رول لري.

د دوه ارزښتوالي بول سم اند Booleschen Logik تولیزکونو په څېر د بېلګې په توګه

اجازه ورکوي چې د یوه خوي پراخوالي - لکه داسې په نامه د هېک وېښې ،، داسې لږ،، ، ،، نږدې،، ، ،، توانمند،، یا ،، ډېر،، د پیداښتي ژبې د پرېدیکات د توانمندی یا کمزوری لپاره چمتو کوي - د اړوندوالي درجې په څېر ګڼیز(عددی) رانیسي او له دې سره ناتېزې((Fuzziness) ژبنیو ویینو شمېرپوهنیزه بڼه ورکوي.

قوزي سم اند په ناتېرو (فوزي) ډېریو(Fuzzy-Sets) ودان دی. له دې سره ډېرې یاست لکه تراوسه د شیانو له لارې پېژند لري یا پېژند ورکړ شوی، د دې ډېری دا توکې دي (نه دي)، بلکه د دې ډېری د درجې په اړوندوالي. دا د اړوندوالي څېروني یا فنکشن له لارې، چې په دې هر توکی د هغه د درچې ګڼیز ارزښت باندې تنظیم شوی دی. داسې مخ ته وړلې نوي ډېری کاروني یا عملیې داسې د یوې نوې اړوند سم اندشمېرنې پېژند ورکوي، چې د Inferenzprozessen پروسو ته اجازه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ایفرنځ پروسې کومې دي؟

په پیداښتي پوهنو او همداسې په سم اند کې د اېنترفرنځ دوه ډوله شته دی: Induktive او Deduktive

ایندوکتیو – او دېدوکتیو اېنترفبرنځ. د ایندوکتیو انترفرنځ څخه د کتلو یا لیدلو له لارې د اړوندوالو زدکړې پوهېږو، چې د هغو له مخې ټولیزې لارې یا قوانین جوړیږي.

دېدوکتیو انفرنځ یې په مخامخ لار ځي او د ټولیزو اصولود ځانګړو ویناو را بېلدنه یې د څېړنې ده یا موضوع ده. ماشیني زدکړې هڅیري بالاخره دا د ایندوکتیو پروسه د مصنوعي هوښیارتیا Intelligenz پروسې په ورشو کې اوتومات کړي.))

منځپانګه

۱ – تاریخي وده

۲ – فوزي-ډېرۍپوهنه(سټ - تیوري)

۳ – ناتېره ډېرۍ

۳ . ۱ – نه والی

۳ . ۲ – نه پرېښودونې – یا – تړنه(سرکټ)

۳ . ۳ – او- تړونی

۳ . ۴ – پرېښودونی-یا – تړنه

۴ . فوزي څېرونه (فنکشن)

۴ . ۱ – د یوه نا- کرښیزفوزي – څېرونه

۵ – کارونورشو

۶ – کلمو بېلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي وده Historische Entwicklung

د ناتېره – يا پخ فوزي سم اند ته پام کونه د يونان و انتيک ته رسيږي. همغهغه وخت کي فيلوسوف Platon ومنله ياښه يي سمه ونيوه، چي د رښتيا او نارښتيا کلمو په منځ کي يوه دريمه ورشو پرته ده. دا سوچه بوچه د ده د وخت ملګري **Aristoteles** په مخامخ وه، کوم چي د شمېرپوهني ټيکوالی(پرېښېزيون) په دي مدلل کړی وو، چي يوه وينا يا رښتيا او يا نارښتيا ده.دا د ناتېره – يا پح سم اند کلمه د **Georg Wilhelm Friedrich** ،**Hegel** له خوا د ډېل منځ په نامه خوره شوي يا منځ ته راغلي وه.

د فوزي-ډېرى – تيوري، يعني د پخي ډېرى-پوهنه، په ۱۹۶۵ ز ک کي له لطف زاده Lotfi Zadeh له خوا د کليفورنيا، برکلي پوهنتون کي وديزه شوه.

د فوزي- ډېرى – تيوري په ۱۹۸۰ ز ک کي له تولو د مخه په جاپان کي مخ ته تګ د داسي په نامه جاپاني فوزي- څيپ په نامه وکړ. د فوزي-ډېرى-تيوري د فوزي سمون يا فوزي تنظيم کونکي په څېر په صنعتي پروسو کي برپالی وکارول شو. د اويروپا ته فوزي-څيو په۱۹۹۰ ز ک راغله او بنستيزي خبرې پرې پيل شوي.

له الماني مخکښانو څخه يي يو **Harro Kiendl** وو.

فوزي – ډېرى- تيوري Fuzzy-Set-Theorie

فوزي-ډېرى- تيوري دي له ډېرارزښتوالي تيوري څخه توپير شي، کومه چي په ۱۹۲۰ کي د پولنډي سم اند پوه له Jan Łukasiewicz خوا تشريح يا روښانه شوي. په راتنګه موخه کړی شي د فوزي سم اند د ډېر ارزښتوالي سماند په څېر وپوهېدی شي، او د هغي ډېرارزښتوالي سم اند سره نږدېوال لري، چي د هغه د رښتياوالي ارزښت لپاره د يوي سم اديزي وينا ګڼونه د يوه ريل يوواليز اينتروال **[0, 1]**(ريېلګڼونه له۰ تر ۱ پوري) کارول کيږي.

ناتېره ډېرى Unscharfe Mengen

(c) ketabton.com: The Digital Library

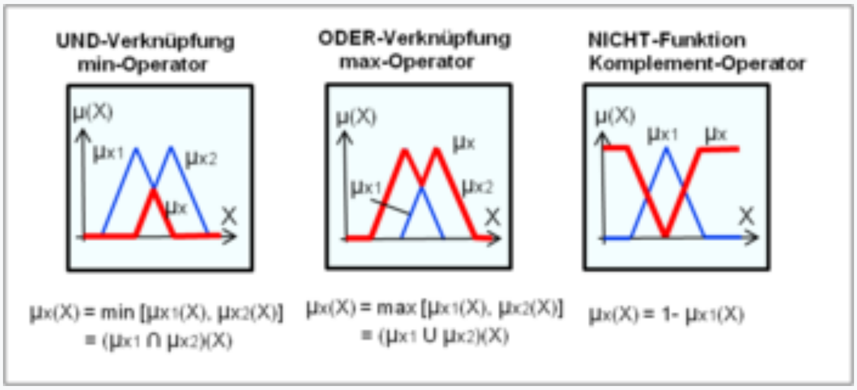

د اړونده څېرونو(برخدېريو) د او-يا-نه کاروني

د فوزي-سم اند بنسټ داسې په نامه ناتېره ډېرى (انګرېزۍ fuzzy sets) دي. د ورځني بلد ډېرى(چې د فوزي سم اند له مخې تېره ډېرى بلل کيږي)، په کومه کې چې د ورکړلشوې ډېرى توکى خوندي دى او که خوندي نه دى يا د دې ډېرى توکى دى او توکى نه دى. يوه فوزي ډېرى د شيانو له لارې پېژند نه لري، د دې ډېرى توکي دي (يا نه دي)، بلکه د دې ډېرى د درجې اړوندوالى دى و دې ډېرى ته.

دا د اړوندوالي څېروني يا فنکشن $[0,1] \leftarrow X :\mu_A$ له لارې پېښيږي، چې د پېژندډېرى X يو ګڼ له ريل ارزښته موخه اينټروال $[0,1]$ سره ترتيب يا تنظيميږي، کوم چې د اړوندوالي درجه $\mu_A(x)$ د هرتوکي x داسې پېژند ورکړ شوې ناتېره يا پخې ډې A ورکوي. له دې سره هرتوکى د ناتېرې ډېري هر توکى سره، مګر هرځل بېلابېلو، د پېژند ورکوني اړوندوالي درجې يوې ټاکلې برخدېرى کيږي.

زاده د دې لپاره يوه ډېرى کارونه روښانه کړه يا وويله، چې د يوې نوې سم انديزې شمېرنې ډېرارزښتيز فوزي سم اند مدلل او دا يې د دوه ارزښتوالى ، تولګيز سم اند د يو توليزوالي راوړ، چې په هغې کې يې ځانګړى حالت خوندي دى

دا پر ناتېرې – يا پخې ډېرى باندې کاروني يا که غوارى عمليې دي، لکه څنګه چې په تېرې ډېرى پېژندوړ دي، لکه د بېلګې په توګه غوڅيدېري (او UND)، تولنډېرى (يا ODER) او پوره کووندېرى (نه NICHT).

د سم انديزې مودل کوني يا بنه ورکوني لپاره کارووني (UND) Konjunktion، (ODER) Disjunktion او (NICHT) Negation د T-Norm او T-Conorm) دا ت-نورم او ت کونورم په فوزي سم اند فنکشونه بلل کيږي) څېرونتولګيو يا فنکشنتولګيو څخه کار اخستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Negation نه والی (او که نهوالی او که نه-والی؟)

د فوزي سم اند نه-والیله ۱ څخه د ورکړي ارزښت کمون دی. نو

NOT(A)=1-A نه

یا: نه (A)= A– 1

نه ترې تېرېدونې – یا – تړنه (په برېښنا تړنه کې)

ورزیاتونه د هغه ستر ارزښت د ټاکنو له لارې منځ ته راځي. نو

OR(A;B)=A wenn A>B
B wenn A<=B
داسې يې لولو: د ،، یا،، تړنه: A یا B برابرA که A له Bلویه وي
B که A له B کوچنی-برابره وي

د ،، او تړنه،، یا او-تړنه(که اوتړنه؟) UND-Schaltung

د دوه الماني ویيونو پرېپوهېدنه په پښتو: Wenn که undاو

د ،، اوتړنه د کوچني ارزښت ټاکنو له لارې منځ ته راځي. نو

AND(A;B)=A wenn A<B
B wenn A>=B
لوستل يې : A یا B برابر A که A له B کوچنی وي
برابر B که A له B لویه-برابره وي.

ترېتېرېدونکي – یا – تړنه

د بېلوني پوره کېدنو یا د ،، یا او یا ،، تړنپوره کوني لپاره کوچني دوه ارزښتونه ټاکي او د دواړو کوچنی ارزښت ټاکل کیږي. د دوه ورکړو ارزښتونو ډېر يې سړی پرلپسې عملیې د تل همغه بل ورکړي ارزښت سره اینول کیږي. ساده: سړی دلږو اکسترېم د هغه پای مخامخ پراته اکسترېم خورا لوي- واړه ارزښتونه را اخستل کیږي. نو

XOR(A;B)=A wenn A>B und A<(1-B)
1-B wenn A>B und A>=(1-B)

(c) ketabton.com: The Digital Library

B wenn B>=A und B<(1-A)
1-A wenn B>=A und B>=(1-A)

دا XOR د ،،یا او یا،، په پرېپوهېدنه دی. لکه یا ا یا ب
د دې ،،یا او یا،، ترڼي لوستل: له پورته و کښته لور ته
د یا Aاو یا B برابر A که A>B وي او (A<(1-B وي
برابر 1-B که A>B او (A>=(1-B
برابر B که B>=A او(B<(1-A
برابر 1-A که B>=A او (B>=(1-A

فوزي څېرونه یا فنکشن

د یوګونو اړوندوالي څېرونو یوځاینیول د فوزیڅېروني ورکوي. یوه بېلګه یې د یوه کس د زړښت لپاره د فوزي فنکشن دی. دا کېدی شي ډېرو پرلپسې درېګوډیو (مثلثونو) جوړ وي او د دې یوګونو زړو ډلو اړوندوالي څېروني یا فنکشنونه انځوروي.

هر درېګوډی د انسانانو زړښت د ډېرو کلونو یوه ورشو پوښي. یوه له ۳۵ کلونو سره انسان به دا خویونه درلودی: ځوان له ارزښتوني 0,75 سره (دا لا نسبي ډېر دي) ، منځنی زړښت له ارزښتوني 0,25 سره (دا داسې لږ دی) د نور څېرونو نه. بل ډول ویلي:

د ۳۵ کالو سره سړی نږدې ډېر ځواند ی او هم داسې لږ منځنی. د فوزي څېرونه هر زړښت ارزښت یوه له دې سره کرکتري - یا ځانګړې شوی اړوند څېروني سره تظیموي.

په ننني نړۍ کې فوزي سم اند په ډېرو الکترونیکي الو کې کارولکیږي

د فوزي سم اند په چټک ګاډو یخوونو او نور الکترونیکي الو کې لکه د ختوني یا لیفت تګ کتول کې او همداسې

په اقتصاد کې د فوزي سم اند کارونه بریالۍ ننوتنه ساتلې. د بریالیکوونو یا بریالي څومره والي (څومره والي برخه) بېلګې سره د هوښیارتیاو زیان ازماېښت د بیمو خاوندانو لپاره د بیموغولونو څخه خوندي ساتي.

د کلمې رابندونه

له فوزي سم اند سره دې د فوزي پلټنتیوري نه بدلیږي، چې په داتنبانک دېتابانک کې ناتېره پلټنه ممکنوي، د بېلګې په توګه که د یوه نوم یا د یوې کلمې ټیک لیکندول څرګند نه وي. که د اړوندوالي ارزښتونه هم له انتروال فورمال داسې برېښي د احتمالوالي ارزښتونه، نو نا ټېره بنسټیز بل ډول دی و احتمالوالي ته. له هرڅه د مخه دې دې پام وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د فنکشنونو یا ځېرونو دوه ارزښتوالی یو بل سره غوځوي نه باید ۱ وي. دا کېدی شي برابر ۱ وي، مګر له دي د پاسه یا لاندې پروت وي.

لاندې ځېرې ته: د اړوندوالي ځېرونو یا فنکشنونو (برخډېرى) د او – یا – نه – کارونې

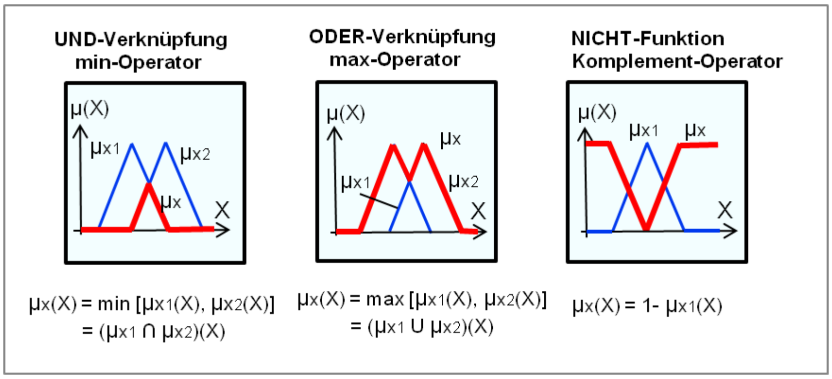

د یوې تودوخی سمولو فوزي سم اند

لادې ځېره کې کتل کیږي.

له کیڼ و ښي لور ته یخ، تود(ترم)، ګرم یا جوش که اوبه وي

ترې لاندې: تودوخې درجه

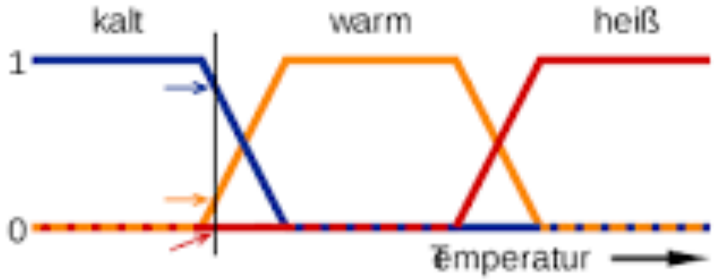

د یخوني لپار فوزي په څه پرېږو هېدنه؟

په فوزي مودوس کي یخوون الی تودوخی برخه په یخووني کي اوتومات د چاپېریال اړوند د تودوخی بدلېدنه تنظیموي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم: Mehrwertige Logik ډېر ارزښتي سم اند

او د ډېر ارزښتوالي سم اند بنسټونه

ډېرارزښتي سم اند د يوه سم امديز سيستم يوه پاسني کلمه ده، چي هغه د دوه رښتيا ارزښتوالي څخه زيات رښتياارزښتونه کاروي.

د ډېرارزښتوالي سم اند د ودې لپاره وتونټکی د پېژندتيوري پوښتنه وه، چي ايا په پرېنځيب کي له دوه ارزښتوالي د باندې سم اند منځ ته راځي. ويناوې د سم اند راتلونکي لپاره پوښتنه ان ارېستوتالس له وخته وه، چي هغه دليل راوړ، چې د يوې وينا رښتيا ارزښت لکه، ،، سهار ته به بحري جنګ وي،، چي د سبا ورځي شپې لځوا کولی شو، چي دا تر هغې وخته ناټاکلې ده او له دې امله د ښايي کېدونکي kontingent möglich وي، په ځبر بايد پام ورته وشي.

لومړي په اوسنی يا مادرنه موخه ډېرارزښتی سم اند په ۱۹۲۰ ز ک کي جان لوکاسيويسکي Jan Łukasiewicz له لورې وښودل شو، درې ارزښتوالي سم اند L_3 وو . د هغه رېښتاياارزښت لوکاسيويچ د ارېستوتالس د بحري جګړې د بېلګه په دليل راوړي د ،، رېښتيا،، ، ،، ناربښتيا،، او د راتلونو ويناو لپاره، چي د هغوي رېښتياوالی تراوسه نه دی ټاکل شوی – ګڼ ، توان ګڼون، چي بايد لاس ته راشي کېدونکی دی. ,,د کېدنوالي.‟ په بڼه.

په دې نوی وخت کي د ډېرارزښتوالي سم اند د اينفورماتيک په ورشو کي غوره والی ګټلی، دا د حقيقتونو سره سراو کار لرودی، چې په دتاى- يا داتن بانک کي نه يواځې ټاکلی، بلکه ناټاکلي، ناشته يا آن مخامخواليز معلومات هم خوندي لري.

د ډېر ارزښتوالي سم اند بنسټونه

د ډېرارزښتوالي سم اند بنسټ Grundlagen mehrwertiger Logik

په داسي حال کي چي ډېر ارزښتوالي سم اند د يوه کلاسيک يا ټولګيز سم اند د دوه ارزښتوالی سمن اند پرينسيپ يا اصول له لاسه ورکوي، د هغه بل اړخ بنسټ يا د پراخېدني پرينځيب ساتي: د هرو يوځای ابېنول شوو ويناو رېښتيا ارزښت يواځنی د نورو برخويناو رېښتيا ارزښت له لارې ټاکلی پاتې کيږي. د ټوليګيز سم اند په مخامخ په ډېرارزښتوالي سم اند کي د رېښتيا ارزښتونه په ډېرارزښتيز سم اند کي داسي لړ پيداښنتي د مخه ورکړ شوی دی. ډېر ګنيز بېلابېلې روښانه ونې وړانديز شوی. له دې امله او دا چي د دې ډېرې روښانه ونې، له دوه ارزښتنو ډېر نه د پوړيزونو يا ډېرو روښانه ونې ډولونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رېښتیا یا نارېښتیا وکتل شي، بلکې د بېلګې په توګه د پوهېدنې epistemisch د پېژندنې پوړېزونه کیږي یا ډاډه کېدنه (د بېلګې په توګه د درې ارزښتونو سره ،، د رېښتیاپه څېر څرګند دی،، ، ،، ناڅرګند،، او ،، د ناسم په څېر څرګند،،)، ډېر ارزښتوالي سم اند به نه ډېر وخت د رېښتیا ارزښت، بلکې ناسم- یا فاسد رېښتیا ارزښت یا د ګوندې رېښتیا ارزښت په څېر په نخښه شي.

د راټولونې یاراټول بنسټ له مخې به په دې لیکنه کې بیا هم په وړاندې تلنې په توګه به دا،، رېښتیا ارزښت،، وبولو.

د رېښتیاارزښت پرابلم روښانونې په څنګ کې د ډېرارزښته سم اند سره په کړووړو کې د تښنیکې پیداښت ډېرې پوښتنې د روښانونېر ایلمونه رامنځ ته کیږی: بنسټیزې کلمې لکه د هغه د توتولوژې یا تلریښتیا، هغه د مخامخوالي یا هغه د لاس ته راوړنو پوښتنې باید د نوي پېژند سره سمبال او روښانه شي.

designierte Wahrheitswerte اوTautologien

توتولوژي يا تل رېښتيا او کانديد رېښتياارزښتونه

په ټولګیز سم اند کې توتولوژې یا تلریښتیا د ویناو په څېر پېژند لري، چې تل (داپه دې پرېپوهېدنه بې د دې په پام کې نیولو، چې په هغې کې څنګه اتومې ویناوې ارزښتولګیږ) رېښتیا دي. د دې لپاره چې تلرېښتیا د ډېرارزښتوالي سم اند لپاره د کاروړ ړګرځي، نو سړی باید ډېرې ګوماني رښتیاارزښتونه په نخښه شي. د ،، تلرېښتیا،، کلمه کېدی شي د ډېر ارزښتوال سم اند سره ځان جوړ کړي، داسې چې ټولې هلته ویناوې د رېښتیاییپنو،، په څېر په نخښه کړي، چې هغه تل، داپه دې پرېپوهېدنه چې د ټول ارزونو، د دې رېښتیا ارزونو یو د په نخښه شوو رېښتیاارزښتونو ونیسي.

دا په نخښه شوي رېښتیاارزښتونه کاندید رېښتیاارزښتونه هم بلل کیږي.

مخامخوالی او کمبنیزکاندی رښتیاارزښتونه که سړی ډېر ارزښتوالي سم اند کلمه وغزوي، نو د دې لپاره دوه کېدنوالي شته دي: سړی کړی شي له یوې خوا یو یا ډېر کمیز یا منفي ریښتیاارزښتونه په نخښهکړي او بیا ټولې هغه ویناوې د مخامخوالي په څېر په نخښهکړي، هغه چې تل- دا په دې پرېپوهېدنه چې د هر ارزښت لاندې- یو کمیز کاندید شوی ریښتیاارزښت ورکړي. بلې لور ته سړی کړی شي یوه وینا مخامخوالی وبولي، چې د هغې کموالی یوه ،، تل رښتیاییپنه،، وي. دلته له وړاندې نیول کیږي، چې یو اړوند نه والی لرو او روښانه وي، چې کوم ډېرارزښتیز کمښتونه د دې موخې لپاره مناسب دي.

لاس ته راوړنه Folgerung

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کاندید رېښتیاارزښت د ترېپوهېدنې یا مفهوم لاندې کېدی شي دا د لاس ته راوړنې کلمه و هغه تولګیز سم اند ته ورته په ساده توګه ډېرارزښتیز سم اند ته وغزول شي: د دې پسې یو دلیل ټیک هلته باوري دی، کله چې د ټولو ارزښتونو سره یا له مخې، چې د هغو سره د دلیل نیونې کاندید ارزښتونه غوره کړي، د هغې سم اندیزې پایونې یو کاندید رښتیاارزښت ونیسي یا غوره کړي.

د ډېرارزښتیزو ویناو سم اند سیستمونه

کلېنې-سم اند Kleene-Logik K_3

د کلېنې سم اند درارزښتیز رښتیا ارزښتونهلري، داسې په نامه ۱ د ،، رښتیا،، ، ۰ ډ ،، ناسم یا نارښتیا،، او ۲/۱ د یا هم د i سرهېه نخښه کیږي او د ،، نه رښتیا او نه نارښتیا،، لپاره ځای په ځای کیږي. کلېن د کمیز یا کمښت،، ، ،،ګډ،،، پردي او لاس ته راوړنې پېژند ورکړ، چې هغه فرمول یې نور نه شم لیکلی(خو دا دې یوه ننوتنه وي).

د ډېر ارزښتیز سم اند کارونه:

دا سم اند په شمېروني پوهنه (کمپیوترپوهنه) یا ښهیي اینفورماتیک کې کارول کیږي، چې پرې پوه کسان ښه مرسته کولی شي.

سره بېلونه

ډېرارزښتیزه سم اندونه زیات د میتافزیک یا پېژندتیوریتیکي پوښتنو کې د پرې خبرو کرځې.

پهدې ترخ کې د بېلګې پهتوګه زیات منځ ته راغلې پ،ښتنې، چې کوم سماندیز سیستم ،،باوري،، د ی، داپه دې پرېپوهېدنه، چې کوم سم اندیز سیستم رښتیاوالی سم (یا ښه یې: خوراښه) روښانه کوي.

بېلابېلې فلسفي لارې و دې پوښتنې ته بېلابېل ځوابونه ورکوي، د بېلګې په توګه Positivismus دا پوښتنه له بنسته د بې موخېوالې له امله ردوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: نور سم اندونه هم شته، ښو هغه دشمیېرپوهنیزو لیکنو سره لیکل شوي، چې زه یې د تخنیکي ستونځو له امله نه شم لیکلی، که نه ډېر به خوښ شوی وم.

دا ټول چې زه له تاسو سره ګډوم، تل مرستو ته اړتیا لري، هم په نړیواله کچه، چې مرستې کېدی شي او غوښتونې دي.

لسم: یو څو پښتو اړونده لیکنې

دا لیکنې، چې تاسو ته دلتهوړاندې کیږي، دپښتو ژبې په هکلهدي

ډاکتر ماخان میږی شینواری

مخ، مخامخ او اړوند وییونه یې

زه دې لیکنې ته د څېړنوال محمد اصف احمدزی صیب لیکنې چې ،، د ،،مخ" او "مخامخ"؛ یو که دوه جلا مفاهیمه ،، سرلیک لاندې یې لیکلې وه، راوهڅولم. په رښتیا، چې ډېره ستره لیکنه یې پرې کړې وه او په لیکنو یې پوره ستونځې ګاللې وې.

یوه پوهنیزه څېړنه باید څنګه وي؟

پوهنیزه لیکنه باید هراړخیزه وي. هغه څه چې څېړو، باید د هغه په هکله هراړخیز پوهاوی ولرو یا ښه یې هر اړخیز پوه وو، چې هر اړخ یې ښه وڅېړل شي.

د دې لپاره، چې د ګرانو لوستونکو یئ لوستلو ته مینه پیداشي، له هر څه څخه د مخه یو څو غونډالې.

-- د ما په مخ کې اغزی ننوت.

-- د ما په مخ (ښه یې : مخه) کې سوی ولاړ دی.

-- د ما پرمخ باندې ږیره لویه شوې.

-- د ما پر مخ باندې څاڅکې پرېوتل

-- د ماومخ ته څاڅکي راوالوتل

-- د ماپه مخکې (کلیوالي وېېنډول دی)، نو

-- څه وخت د مخه ور سره مخامخ شوم (هغه مخ شو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- څه وخت د مخه ورسره مخ شوم(هغه مخامخ دی).

-- د ما په مخه کې سړی ولاړ دی.

-- د ما و مخ یا مخې ته ناست سړی.

-- زه مخې ته ورغلم. دا هغه مخامخ مخ یا مخه دی (ده).

-- هغه و مخې ته راغی. زه ورسره مخامخ شوم.

-- ورسره مخ شوم او هغه راسره مخامخ شو (مخ کېدل او مخامخ کېدل)

-- ورسره مخامخ شوم او هغه را سره مخ شو.

-- هغه د ما و مخې ته راِغي. هغه مخامخ راځي.

-- زه مخامخ ورځم او هغه و مخې ته راځي.

-- هغه د ما د مخه راغلی وو، چې زه ورسره مخ شوم. هغه را سره مخامخ شو.

-- هغه د ما د مخه راغلی وو، چې زه ورسره مخامخ شوم. هغه راسره مخ شو.

-- زه کاندید شوم او سپین مې مخامخ ودرېد یا مخامخ کاندید شو. دامخامخ سپین دی.

-- زه چې څه کوم، سپین مې و مخ یا مخې ته دریږي یا سپین مې مخامخ دریږي.

دا و مخې ته د مامخه ده او دا مخامخ سپین دی.

په پورته غونډلو کې دې نوم، کړوني کړونویونو او پسې – یا مخځاینیوو ته پام وي.

ستونځې مو دلته دي، چې مور د دې وییونو لپاره مخالف، مقابل، بالمقابل او یا ضد لیکو، نو له دې امله مو اوس داسې لیکنو ته هم پام را اوړي.

زه دا لیکنه، چې تاسو ته يې وړاندې کوم، په څو برخو وېشم:

لومړی: هغه د ښاغلي څېړنمل صیب لیکنې ته اړوند روښانونه.

دویم: د پښتو دا تراوسه لرلې ستونځې.

دریم: د نورو ژبو سره پرتله کونه.

پیل یادونه: داچې په ژبه کې مو تراوسه دا سې پوره څېړنې او روښانونې نه شته، نو د ستونځوبیو لپاره به لار په نورو ژبو کې ګورو یا باید وګورو. دا ستونځې مو درې یا عربي نه شي را اوبی کولی، ځکه هغه څه چې په دې ژبو کې راځي، مور منلي او له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله یې د پښتو انډول ته فکر نه شو کولی، دا کار مو په هېڅ بله کومه ریښه کې هم نه دی کړی. اجازه دې وي، چې ووایم پرته له ما څخه، چې دا دلته هم ګوری

اوس راځو موخې ته او دا به یواځې داسې ساده وڅېړم او پسې برخو کې به دا بیا د پښتو د ګرامر په بنسټ وڅېړل شي.

د یوه وی یا ان غونډالو روښانه کېده او موخه وره کارونه – له ګرامري جوړښته پرته، چې د ژبپوهانو کار دی - د ژبپوهانو یا ځانله د ژبپوها نو دنده نه ده او نه دوي دې کار ته باید جوګه وبلل شي، په ډېرو وییونو او کلمو کې هغه مسلکي کسان باید خپل اندونه د ژبپوهانو سره ګډ کړي یا ګډ کړي وي.

زه هم د څېړنوال احمدزي صیب سره د دې غونډلې یا روښانونې پلوی یم، چې هره یوه بېلګه دې چې راوړې لیکنه همهغسې ده او همهغسې سمه ده. دې دواړو یا ټولو وییونو یو د بل ځای هم نه دی نیولی او داروښانه هم ده چې باید ځای یې ونه نیسي، ځکه چې دا دواړه - او دانور هم - بېلابېلې پرې پوهېدنې لري او د ځای اړونده وییڼدولونه (موږ لکه چې (ځای اړونده) لهجې(دابه د ځای اړونده وییڼدولونو لپاره سم وي، خو باور وکړی، چې په یو څه نه پوهېږم، لیکل یې راته ستونځمن برېښي) وایو) هم نه دي، وییڼې (که غواړی افادې) یې هم همداسې دي، لکه څنګه چې دي.

-- دا چې دا بېلابېل وییونه دي، نو یو د بل لنډیز هم نه شي کېدی.

یوه بېلګه: دما مخ (ښه یې د ما ومخې) ته راروان دی یا د ما مخامخ (را) روان. دلته ګوره نه لیکو: دما مخامخ ته (را) روان دی.

دا موټر د ما ومخ (مخې) ته روان دي. یا

دا موټر د ما مخامخ راروان دی.

بیا: مخ او مخامخ دوه مخامخ ویونه دي. یو مخ او دا بل یې یو بل ویي مخ دی او نه همهغه مخ.

دلته لوریزوالی غوره دی. دا مخ او مخامخ مخامخ لوریز دي.

یادونه: پام دې وي، چې موخه مې فزیکي مخ نه دی. دا پسې هم. وروسته به روښانه شي.

دا ورته مخامخ مخ دی. دا مخامخ همهغه د مخ ویي مخ نه دی، نو هرو مرو سره بېل دي. دې مخامخ ته مخ په مخ هم ویل کیږي (دا وروسته وګوری. دلته دپوښتنې لاندې راځي یا موخه انډول) نه دی، خو په دې پرېپوهېدنه، چې دلته دا لومړی مخ او دا بل یې بیا هغه بل مخ یا مخامخ مخ دی. دا مخ له یوې خوا نوم او له بلې خوا خوي نوم او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړوني کړنوي په ځای هم راځي لکه مخکېدل یا - کول او مخامخ کېدل یا - کول - چې وروسته به روښانه شي- دی او بیا دا لوریزوالی په ګوته کوي. دا لورې هغه لور، چې مخ -، څټ - یا شاـ ، ښي- ، کیڼ لور په ګوته کوي. دا مخامخ لور همهغه لور ده لکه په څټ لور یا په شا لور نور به یې نه غزوو همدا به روښانه کړو.

د مخ لور په مخ یا همداسې په څټ لور دا مخامخ لور ده، او یا همداسې دا دا د مخ لور په څټ لور یا دا مخامخ لورده (لږ فکر غواړي او ک کېدی شو بیایې په غشو سره وښایی).

-- دا دواړه ځای اړوند ویېندولونه هم نه دي، دا پوره خپلواکې معیاري ویېنې او ویيونه دي.

کېدی شي، چې د دې لیکنې هره برخه سرې د راوړلو بېلګو سره وڅېړي او دا روښانه کړي، خو دا به ډېر وخت ونیسي.

یوه یادونه: هېڅ وخت د یوې ژبې ویونه په بله ژبه هغسې مه ژباړئ یا نه ژباړل کیږي، چې د وتونژبې د ویي هره پرېپوهېدنه مو په پام کې نه وي نیولې. لکه ،،مخ،، که غواړئ په فارسي واړوئ، نو یو دا فزیکي مخ دئ او بل یې دا لورزیزوالی، دریمه پرېپوهېدنې یې بیا پسې تړي – کېدل سره مخکېدل یا مخامخ کېدل هم لرو. په فارسي کې بیا دې لوریزوالي ته فکر نه دی شوی او دا بیا پیش روي یا (سم په فارسي، چې نه پوهېږم، کېدی شي، سم یې ونه شم ویېلی) څنګه وي.

مخ، مخامخ یا مخ په مخ او هماسې مخ – یا مخامخ کېدل، څټ، څټ په څټ یا شا ، شاپه شا ورته ویيونه دي، خو د مخ او مخامخ ویونو په څټ ویونه دي. په بخښنه. داسې را څخه لږپېچلې کیږي.

هغه غوره بېلګې یې:

۱ - سپین مې و مخ یا مخې ته روان دي.

۲ الف – سپین مې و مخ یا مخې ته را روان دی یا

۲ ب - سپین مخامخ راروان دی.

په ۱ – کې: د ما او د سپین لور همغه ده، خو په ۲ الف– کې را روان مخامخ دی او ۲ ب- کې خپله دا حالت مخامخ حالت دی.

که په ۱ – کې زه له سپین څخه تېر شم، نو سپین بیا په ما پسې را روان دی، خو لور مو همهغه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ۲ الف – کې سپین له ما تېر شي، نو بیا سپین د ما شا ته روان (دلته ګوره را روان د روان مخامخ دی) او نه راروان، داپه دې پرېپوهېدنه، چې نور هم سره شا په شا لرې کېږو. دلته هم لور همهغه مخامخ ده

که ۲ ب – کې سپین له ما څخه تېر شي، نو بیا سپین د ما په څټ ځې یا روان دی. لور ساتلې ده.

غوره یادونه: دې ته دې هم پام وي، چې مخ په مخ هم (نږدې) په همدې اړوند کارول کیږي، خو دلته یې توپیر دا دی، چې دا دوه یې مخونه (فزیکي)، دا په دې پوېپوهېدنه چې نومونه دي او دا ،، په یا پر ،، ترنویي دی، چې دا دوه مخونه یو ،، په یا پر،، باندې پرېباسي. که موږ دوه څېرې ولورو او دا دوه څېر یو پر بل داسې واچوو، چې د یوه مخ د بل پر مخ باندې واچول شي، نو دا ،، مخ پر مخ،، دي او باید د دې نورو مخامخ او مخ یا دا لاندې یادونه:

یادونه: موږ وایو: د کور مخ ته یا د کور مخې ته ، د کور ومخ یا و مخې ته دلته دې مخ، مخې ، د مخې او همداسې دې نورو ته دې هم پام وي.

دویم: د پښتو دا تراوسه لرلې ستونځې:

دویم ۱:

ستونځه دا ده، چې په یوې وتلې ژبه نه – یا داسې ښه نه پوهېږو او خپله ژبه مو لاتراوسه په ژبه کې هم داسې د شننو ډېر څه نه لري او له دې امله بلې وتلې ژبه ته اړیو. او

دویم ۲: د موږ د پښتنو له ستونځو څخه دا هم ده، چې موږ په کومه دباندنۍ ژبه پوهېږو، خو موږ په ډېرو وییونو په درې یاښه یې عربي پوهېږو او نه په پښتو. داپه دې پرېپوهېدنه، چې په فکر کې مو پښتو نه شته او موږ چې په درې یا عربي پوهېږو او ان چې نږدې خپل کړي مو دي، نو بیا یې پښتو انډول راته د ژبې د پراخېد و مخنیوی برېښي او لهدې امله یې دالاس ته راوړنه ده. زه به ووایم، چې همدا لامل هم دی، چې موږ لا تراوسه او یا پسې به هم د خپلې ژبې سره ستونځې ولرو. زه هم چې څه رانیسم، نو فکر مې په پښتو او الماني وي، خو دا چې هغه الماني مې موخه ژبه نه ده، د پښتو پرېپوهېدنه یې لیکم.

بېلګه یې هم دا مخ او مخامخ راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په الماني او انګرېزي کې لرو: against ، gegen او د پښتو انډول ورته نه لیکو،همغه د درې انډول یې لیکو ضد یا مقابل. دلته مو هم د مقابل پښتو ته فکر هم باید رانه شي، چې بیا ګوندې تنګنظري ده، خو دا مو د خپلې ژبې وییونو پوهېدلو ته نه پرېږدي. دا ټول د پښتو د مخامخ انډول دي. که مقابل ته مو هم مخامخ لیکلی وی او یا مو ورسره ځانونه بلد کړي وی، نو بیا دا ستونځه نه رامنځ ته کېده، چې یوه ستره لیکنه مې پرې کړې او باور وکړی، چې لږ تر لږه مې په دې ښو ورځې فکر کړی او دا ن ج لغاتکتابونو کې مې دا وییونه را پیدا او دا غونډالې رانیولي، چې تاسو ته وړاندې کوم.

دویم ۳: په هره ژبه کې یو ویي په بلې ژبې کې ښو پرېپوهېدني لري او په هغې باید ځانونه وپوهوو.

دویم ۴: لکه پورته باید د مقابل لپاره له خپل مخامخ څخه تې نه شو. موږ په پیداېښتي توګه نږدې د هر بلې ژبې ویي لپاره پښتو انډول لرو، نو که دا پښتو راته لږ ساده برېښي، هم پروا نه لري، ساده خو یو.

دویم ۵: په هره ژبه کې د هغې ژبې، په هغې ژبې یو ویی کتاب شته، چې ټول وییونه په کې په همغه ژبه ښه روښانه شوي او داسي نه چې د مخامخ په ځای مقابل ولیکي. موږ لا تراوسه دا کار نه دی کړی.

دویم ۶: ما چې خپلې لیکنې په پښتو کړي، خو همدا لامل دی، چې په خپله ژبه ښه پوهېږو او که نه؟ باید پرې وپوهېږو.

موږ دا څه چې لرو، که دا سم سره راټول کړو، او پرېپوهېدنې یې ښه روښانه کړو، نو دابه ډېر ستر کار وي.

بیا تکرار او تل تکرار:

که غواړو، چې په پښتو وپوهېږو، نو یوه پرمختللې ژبه مو باید ښهزده وي. دا مې درې ژبو ته هم مشوره ده.

او په پښتو چې ښې لیکنې وکړی شو، نو فکر مو هم باید په پښتو کړی وي. فکر سړی تل په هغې ژبې کوي، چې ستونځې ورسره نه لري، نو دا چې موږ ته پښتو کې ستونځې برېښي او یا په کې د کمې فکر کوو، نو فکر هم پرې نه شو کولی.

بیا یو ښو غونډالې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- زه په لار روان وم، ګورم، چې سپين مې و مخې ته راغي. سپين د کور و مخې ته ناست وو.

زه په لار روان وم، ګورم چې سپين مخامخ راغی.

دلته دا ،، مخامخ راتلل،، هغه د کړنوی کړونی دی

په پورته غونډله کې مخامخ ادپوزېشن دی او دا مخ - - یامخې ته راتلل کړونی کړنوی

زه په لار روان وم او سپين مخامخ و مخ یا ومخې ته راغی. ژبپوهان یا ژبمینه وال دې مرسته وکړي، چې کوم یې ادپوزېښن او کوم یې کړونی کړنوی دی.

دریم: د نورو ژبو سره پرتله کونه:

په دې برخه کې به د ،،مخ،، او ،،مخامخ،، د نورو ژبو انډول راړو او انډولونې په مټه به یې پښتو ته پام راواړوو:

پښتو یې هم په ورسره بلده په پردي وییونو، چې زه به یې هغه پښتو پرېپوهېدنه راوړم او د ستونځوبیو لپاره به ګټه ترې واخلو.

الماني، انګرېزي، عربي، درې او پښتو Begegnen، meet،encountern ، **تقابل** ، ملاقات،ملاقات کول

پښتو یې: مخامخ کېدل او همداسې مخامخ کول.

دا ما کړوني کړنوییونه او کېدوني کړنوییونه بللي یا دي.

د یو چا سره توکلي مخامخ کېدل،

(jdm./etw. Dat ~) Verb Ich begegnete gestern einem alten Freund vor der Bibliothek. I met an old friend yesterday in front of the library. Auf seinen Reisen ist er vielen Menschen begegnet. During his travels, he encountered many people.

زه پرون د کتابتون ومخې (مخ) ته د ما د ملګري سره مخامخ شوم. هغه په خپل صفر کې د ډېرو کسانو سره مخامخ شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته غونډله کې ،، مخې (مخ)،، اډپوزېښن دی او مخامخ کېدل کېدونکی کړنويي دی.

د پښتو او پښتنو ستونځه همدا ده، چې د يوې بلې ژبې څخه کوم وی، چې رانيسي، د هغې عربي يا په فارسي شوی عربي ويي باندې يې رانيسي، نو بيا يې هغې د خپلې ژبې ويي ته هېڅ پام نه اوړي، لکه دلته چې عربي پرېپوهېدنه يې را اخستې. دا دا همله ته ،، مخامخکېدل يې پرېپوهېدنه راغلې وی، نو بيا دا ،،مخامخکېدل،، ته هم پام کېدلی شو، زه خو تل له دې امله وايم، چې خپله ژبه د نورو ژبو په وييونو غني کړی، خو خپله ژبه مه پردۍ کړی.

په يو څه مخامخ اغيز کول. يو څوک چې يو ځای کې سياسي خبرې کوي، نو دا خبرې يې مخامخ اغيز کوي يا په مخامخ خلکو اغيز کوي.

- افغانستان د ډېر اوږده جنګ سره مخامخ دی.

- څوک چې ځنګله ته ځي، د ډار سره مخامخ کيږي.

- که مسؤلين د خلکو سره په مينه مخامخ شي، باور يې زياتيږي

- د افغانستان د دې حالت سره د مخامخ کېدلو اغيز په نړۍ، د دوي د ناسمو کارونو له امله هم ډېر وو.

- بايد فکر وشي، چې د دې حالت سره د مخامخکېدو څخه څنګه د روغې لپاره کار واخلو.

- په جلال اباد کې د سختې ګرمې هوا سره مخامخ شوم.

- د ستونځو سره د مخامخ کېدلو لار دې پرېښول شي.

- د دې لپاره د چې د اوبو د کموالي مخامختيا يا مخمخوالي څخه مو ځان ژغورلی وي، بايد د اوبو د لګښت سره پام وکړو.

- زه د هغه سره د ښونځي په لار تل مخامخ کيږم.

مخالف = مخالف = نقيض = Opposite= gegenüber

زه يې بايد سم په پښتو وبولم: مخامخ (ځاييز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو چا يا يو څه ته مخامخ

Er saß ihr genau/schräg gegenüber.

he sat directly opposite [or facing] her/diagonally across from her.

هغه و هغې ته ټیک/ څنګیز مخامخ ناست وو.

- **Gegenüber** meinem Hotel war ein großes Plakat.
- **Opposite** my hotel, there was a large billboard.

د ما د هوټل مخامخ يوه ستره پلاکات وه. ياښه يي

دما و هوټل ته مخامخ يوه پلاکلات وه

د هغه مخامخ کس د هغه له خبرو بې اغيز وو.

against Gegen ضد; برابر

پښتو اندول يې: مخامخ

- کارول کيږي، چې ووايي، چې يو څه د يوه شي لور ښايي. هغه ختونى مخامخ ديوال ته تکيه کړ.

- کارول کيږي، چې ووايي(موږ يې ليکو، چې افاده کړي)، چې يو څه د يوه بل شي مخامخ اغيز شندي.

- لامبو وهونکى د څپو مخامخ زور کوي، چې ترې تېر شي.

،، زه د هر زور مخامخ يم،،. ،، ته د اتوم انرجي پلوى او که مخامخ يې؟،، . ،، د لمر سوزنې په مخامخ پوره اغيزمن لمرکړېم شته.،،

before Vor ، قبل مخکې (ښه يې: د مخه)

دا يو د بل اندول وييونه د يو څه يا کس لوريځوال په ګوته کوي، چې په پيل کې مو پوره څېړلي.

د الماني مخځاينيوى دى او د پښتو پسې ځاينيوى (مرستې هر چېرته غوښتونې او اړينې دي)

کارول کيږي، چې ووايي، چې يو څه د مخ لور ته او دې اړوند کس يا څه ته مخامخ دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د لږ سترګو رپ څخه د مخه تللی

پسې ځای نیوی.

ما دما بایسکل د کور و مخ ته درولی

(را) مخ ته: مشران را مخ ته شی.

-- ولې موږ د ،، مخ،، او ،،مخامخ،، سره داسې د (نه) پوهېدلو سره لاس او ګرېوان یو؟

دا ځکه چې موږ د خپلې ژبې ویونه پوره یا کم یا هېڅ نه کاروو او دا په دې وییونو کې هم داحالت دی. که موږ د دې وییونوانډول په دري، عربي کې کورو، نو همهغسې یې منو، لکه دري چې دي او د باندنیو ژبو انډول یې هم په دې ژباړې منو، پښتو ته په کې پام نه کړو. دابه یې همله‌ته په ،، د نورو ژبو وییونو ژباړه کې وکتل شو.

که موږ د ضد، مخالف یا مقابل یا تقابل او نور داسې انډول یا ورته وییونو سره مخامخ شو، نو د پښتو انډول ته یې هېڅ فکر نه کوو، ځکه چې دا مو منلې. له دې امله که د مخامخ کلیمې ژبنیزې روښانونې ته راشو، دامو هېڅ اند ته نه راځي، چې ګوند دا مخالف، ضد یا مقابل به هم له دې سره کوم اړوندوالی لري یا به ان چې ټیک انډول وي.

اړیینه پای یادونه: ما هم دې ته فکر وکړ، چې دا موږ د ،،مخ او مخامخ څخه غرېږو،،، چې دا څه دي، نومونه، خویونه کړنوییونه او که یا بل څه؟

کېدی شي دلته ،، مخ ،، نوم وي یا دی، خو دا ،،مخامخ،، ځاینیوی یا ادپوزېشن دی. دې ته دې فکر وشي، چې ګرامري څه دی، خو د نوم ،، مخ،، سره سر او کار نه لري.

د ما د لیکنې پای

څېړنوال محمد اصف احمدزی

"مخ" او "مخامخ" دوه هغه لفظونه دي چې هم په ورځنی محاوره او هم په لیکنو کې ډېر کارول کیږي. پوهان د دې دواړو لغتونو لپاره دوه بېل نظرونه لري. یو دا چې "مخامخ" چې په دري ژبه کې یې معادل (روبرو – رو در رو) دی، پر ځای یې "مخ" وویل او ولیکل شي؛ خو بل نظر بیا دا دی چې نه، هماغه "مخامخ" سم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ نظريې خاوندان د "مخ" له کلمې سره ځکه توافق ښيي چې اختصار په کې دی، يوه کلمه چې هر څومره لنډيږي، په هماغه کچه ژبه ويونکو او لوستونکو ته اسانيږي. دوی وايي:

– زه ورسره مخ شوم.

– په ځنګله کې له خطر سره مخ شوم.

د دويمې نظريې خاوندان بيا وايي چې د "مخ" پر ځای بايد "مخامخ" وکښل او وويل شي، لکه:

– زه ورسره مخامخ شوم.

– په ځنګله کې له خطر سره مخامخ شوم.

د دوی په اند، "مخ" چې په دري ژبه کې "روی" او په انګليسي ژبه کې ورته "Face" وايي، نو په همدغه پورته ډول جملو کې په يواځې استعمال به يې معنا بې خونده او دا به داسې شي، لکه چې څوک ووايي: (ورسره مخ شوم)، مطلب دا چې (همراه اش روی شدم).

په «پښتو – پښتو تشريحي قاموس» کې د «مخامخ» معناګانې داسې راغلې دي: مخ په مخ، نېغ په نېغه(١).

په «پښتو قاموس» کې د مخامخ معنا داسې ښودل شوې ده: روبرو، مقابل، مواجه.(٢)

دغه راز د دې لفظ نورې معناګانې «مقابل»، «مقابل لوری» او «مستقيم» هم دی.

البته د "مخ" کلمه خو جوته ده چې په دري کې ورته «روی» ويل کيږي.

زما په نظر، "مخ" د استعمال ځپل موارد او مناسبتونه لري او "مخامخ" ځپل. لاندې مثالونو ته ځير شئ:

1. په مخ يې ښکل کړ.
2. د هغه په مخ کې يې شاهدي وويله.
3. زه تاته مخ نه لرم.
4. مخ يې ترې واړاوه.
5. د ځمکې پر مخ تر ټولو غوره مخلوق انسان دی.
6. مخ کعبې شريفې ته کړه او لمونځ وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

7. خپل درسونه پر مخ وړي، یا پر مخ بیایي.
8. د سالنګ لویه لاره د موټرو پر مخ وتړل شوه.

یا دا چې:

1. د دواړو په مخامخ ناسته کې یې ستونزه هواره شوه.
2. کمپیوټر ته مخامخ کښېناستم.
3. حکومت او مخالفینو د سولې مخامخ خبرې پیل کړې.

بله دا چې:

1. له احمد سره مخ/ مخامخ شوم.
2. خلک له ستونزو سره مخ/ مخامخ دي.

په لومړیو اتو مثالونو کې له لرې معلومېږي چې هلته باید د ''مخ'' کلمه استعمال شي او په همدې سره ویلی شو چې هم جملې منطقي دي او هم بشپړې افادې لري؛ په ورپسې درېیو مثالونو کې بیا ''مخامخ'' ځکه استعمال شوی چې هلته یوازې د ''مخ'' کلمې په راوړلو سره جمله سمه معنا نه پیدا کوي؛ خو په وروستیو دوو مثالونو کې ''مخ'' او ''مخامخ'' دواړه استعمال شوي دي. د دې لپاره چې دلته له ''مخ'' (د دري ژبې روی) سره التباس نه وي رامنځ ته شوی، نو غوره دا ده، کله چې د (روبرو/ رو در رو) مورد کاروو، نو هلته د ''مخامخ'' کلمه راوړل به منطقي وي او که دا مناسبت نه وي، نو یوازې د ''مخ'' کلمې استعمال بد نه دي.

پورتنۍ موضوع زموږ په لیکلو ادبیاتو، شعر او نثر کې تر ډېره حده حل ده، هلته ''مخ'' په خپل ځای او ''مخامخ'' په خپل ځای کارول شوی دی.

رحمان بابا وایي:

مخامخ که راته وګورې دلبره

په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته

***

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي

ځکه زیست په توره شپه کاندي مهتاب(۳)

خوشحال خان خټک وایي:

مخامخ دې په ثنا په صفت سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلا بلا دربانديږ وايي پسې شا (۴)

***

کښېنه په انګړ کې مخامخ چې درته ګورم

تور لونګين دواړه چندنې هار په سينه ټال کړه

***

پس له بنده دی دا عزم

د خوشحال د خاطر جزم

يا نيولی مخ مکې ته

يا مغولو سره رزم (۵)

حميد بابا وايي:

مه اړوه مخ دلبره اوړي زما ورځ

مخ کړه چې مې شپه د درد و غم شي رڼا ورځ

مخ به څنې کوږ که اوس دا ستا غوندې دلبر

خدای چې کړوي له بدبختی د چا ورځ(۶)

د حميد بابا معاصر قلندر وايي:

ما وې ته به زما مخ سپين کړې دلبره

ولې تا تر مهرويانو مې مخ تور کړ(۷)

فاضل (د دې شاعر معرفي په «پښتانه شعراء» او «کليد افغاني» آثارو کې راغلې ده) وايي:

مخامخ را لره راغلل په کوڅو کې

په ژړا يې سترګې سرې وې له خماره(۸)

اخوند مصری وايي:

که مخامخ شوم له خپل ياره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا به اواره کړم له روزګاره سره(۹)

محمد صدیق پسرلی وایي:

نورو پسې تګ سړی خړ مخی کړي

ګرد د لارې وګوره د شپون په مخ

پیرمحمد کاروان وایي:

بیا د کوم شهید په څېر دیدار ته مخامخ یمه
زه د مرګ په غېږ کې د ژوند ښار ته مخامخ یمه

څه وایي چې زه مو د ماښام ځنګل ته یووړلم؟
ختمې مې تیارې کړې نور سهار ته مخامخ یمه

شاه سعود وایي:

مخامخ راته د سر قاتل ولاړ دی

خو انسان دی پرې ګوزار کولای نه شم

یا دا لنډۍ:

مخامخ مه راته درېږه

زړه مې نری دی اوس به لاس در واچومه

***

مخامخ کېنه چې دې ګورم

چا دې صفت راته کاوه راغلې یمه

***

تر مخامخ ناستې دې ځار شم

دا تور کالي دې ښکه خوند کوي مینه

***

مخامخ مه راخېژه لمره
مخ مې د یار په خولو لوند دی وچ به شینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

مخ دې د خدای له نوره ډک دی

زه د ثواب لپاره خولې پرې لګومه

د مختارالمناسک له اثره چې د مولوي ګل محمد مسلم تألیف دی، یو نثر را نقلوو:

"کله چې منصور حج وکړ، نو مدینې منورې ته راغی، د پیغمبر زیارت ته ودرېده، نو پوښتنه یې وکړه له امام مالک څخه چې مخ روضې ته کړم او که کعبې ته، یعني قبر ته مخامخ دعا وکړم او که مخ قبلې ته، شا قبر ته کړم، نو امام مالک ورته وویل چې اې منصوره! مخ څنګه ګرځوې له محمد رسول الله څخه چې هغه ستا وسیله ده او ستا د نیکه ادم وسیله و الله تعالی ته، مخ مه ګرځوه د قبر شریف څخه."(۱۰)

،،په پورتنیو شعري او نثري مثالونو کې دواړه یاد شوي الفاظ په خپل خپل ځای ډېر دقیق راغلي او هېڅکله یو د بل پر ځای نه دي استعمال شوي.،،

په (سپېڅلی قرآن) نومې د قرآن کریم پښتو ترجمه کې «مخ» او «مخامخ» سم کارول شوي دي، هلته لاندې مبارک آیتونه داسې ژباړل شوي دي:

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا(الاحزاب، ۶۸ ایت): ای زموږ ربه دوی ته دوه چنده عذاب ورکړه او دوی له یو ستر لعنت سره مخامخ کړه.

وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ(البقرة، ۷۶ ایت): او کله چې دوی له مؤمنانو سره مخامخ شي.

إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً(الانفال، ۴۵ ایت): کله چې له یوې ډلې سره (د جګړې لپاره) مخامخ شوئ.

فَلَمَّا تَرَاءتِ الْفِئَتَانِ(الانفال، ۴۸ آیت): کله چې هغه دوه ډلې سره مخامخ شولې.

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا (المدثر، ۱۷ایت): ژر به هغه له ډېرو سختو ستونزو سره مخامخ کړم.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاء فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ(البقرة: ۱۴۴ آیت): په تحقیق سره اسمان ته ستا د مخ اړول را اړول موږ وینو، نو بې شکه موږ ستا مخ د هغې قبلې خوا ته اړوو چې ته په هغې باندې خوشحالیږې، نو مخ دې مسجد الحرام خواته واړوه(۱۱).

د دې مبارکو آیتونو په ژباړه کې دغه دواړه کلمې په مناسب ډول کارول شوې دي.

خو ځینو لیکوالو بیا د «مخامخ» پر ځای «مخ» کلمه هم استعمال کړې ده، لکه د «روښانیان او پښتو ادب» اثر لیکوال چې لیکي: «د بایزید نثر په ادبي لحاظ دومره غوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر نه دی.... او ځکه لوستونکي د دوی نه د مفهوم اخیستو په وخت د مشکلاتو سره مخ کېږي(۱۲)».

که د مخامخ استعمال په نورو ژبو کې وګورو، هلته یې په عوض کې «مخ» نه لیدل کېږي. په دري ژبه کې وايي: «ولسوالان میتوانند وضعیت ولسوالی های شانرا رو در رو به والی تشریح نمایند». که همدغه ډول جمله په پښتو کې لیکو، نو دلته د «مخامخ» کلمه راوړل به مناسبه وي. په عربي کې وايي: انا واجهت معه (زه ورسره مخامخ شوم)، نو دلته هم «واجهت»(مخامخ) راغلی، نه «وجه» چې «مخ» ته ویل کېږي.

د دې لیکنې په ترڅ کې مې یوه ورځ د همدغې موضوع په تړاو د څېړنپوه دکتور خلیل الله اورمړ نظر وپوښت. هغه یې په ځواب کې راته وویل:

که مقابل لوری ذي روح وي، نو هلته د «مخامخ» کلمه راوړل مناسبه ده او که ذي روح نه وي، هلته د «مخ» د کلمې استعمال باک نه لري.

دی دا جملې سمې بولي: له مشکل سره مخ یم یا: له موټر سره مخ شوم؛ ځکه دلته مقابل جانب یو غیر ذي روح شی دی، نو که دلته «مخ» وکارول شي، کومه ستونزه به ونه لري. «له احمد سره مخامخ شوم»، دلته بیا «مخامخ» ویل په کار دي؛ خو له دې سره سره که همدلته «مخ» هم استعمال شي، مخالفت ورسره په کار نه دی. اصلاً په جملو کې باید ګرامري جوړښت په پام کې ونیول شي.

هغه زیاتوي، پښتو یوه جامع ژبه ده. په دې اړه کوم دلیل نشته چې ووایو «مخ» لیکل غلط دی. دلته د «مخ» استعمال داسې دی، لکه «پوزه پرې کول» اصطلاح چې لرو، دلته له «پوزه» څخه جنساً پوزه مراد نه ده، بلکې هدف یې مجازي معنا ده او هغه شرمول دي. بله دا چې پښتو ژبه بېلا بېلې لهجې لري، په یو شمېر لهجو کې شاید «مخامخ» وي او په ځینو کې «مخ» چې دا په خپله د ژبې غنامندي ښیي(۱۳).

یوه ورځ مې همدغه موضوع له استاد حبیب الله رفیع سره هم شریکه کړه. هغه (له احمد سره مخ شوم) جمله کې د «مخ» له استعمالولو سره مخالفت وښود او ویې ویل: مخامخ تقابل ته وايي، نو په دې جمله کې باید «مخامخ» وکارول شي. یو شی چې په ژبه کې وي، ولې هغه ووېستل شي، په دغسې جملو کې د «مخ» کارول، جواز نه لري او دا یو نوی خو ناوړه عمل دی چې د ځینو له خوا ویل او لیکل کېږي.

دی زیاتوي: که خبره د اختصار وي، نو لنډون او اختصار هغه وخت سم دی چې فساد را نه شي، کله چې کلمه فاسدېږي، نو دا بیا لنډون نه شو. ژبه خلکو جوړه کړې ده او هغوی یې همداسې «مخامخ» وايي (۱۴).

څېړنپوه نصرالله ناصر هم ورته نظر لري. ده تل په علمي ناستو کې د «مخامخ» پر ځای د «مخ» کلمې له کارولو سره مخالفت ښودلی دی. وايي: «پښتو ژبه ډېرې لهجې لري، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر پښتون په خپله لهجه ليکنه وکړي او د خپلې لهجې کلمې غوره وګڼي، نو د معياري لهجې د رامنځ ته کېدو خوبونه بيا عبث دي. موږ بايد د ژبې ګرامري جوړښت او د ډېرو له خوا د کلمو کارېدل او لرغونتوب په پام کې ونيسو چې دا کار به د پښتو ژبې د معياري لهجې د لا پياوړتيا لامل شي(۱۵)».

په هره ژبه کې د الفاظو او عبارتونو جوړول ازاد دي، د يوې ژبې الفاظ او عبارات له يوې يا څو ژبو سره ښايي يو شان وي. پښتو چې يوه هر اړخيزه او پراخ بنسټه ژبه ده، د کلمو او عبارتونو په کارولو کې يې بايد دقت وشي.

خو د تأمل وړ خبره دا ده چې پورتنۍ ژبنۍ ستونزه په دې وروستيو کې تر ډېره د رسنيو او خبريالانو له خوا ايجاد شوې ده. د يوې ژبې په ښه کولو او بدرنګه کولو دواړو کې مطبوعات او ژورناليستان مهم رول لري. هغوی دي چې يو شمېر لغتونه د خلکو خولو ته ور اچوي، همدغه بيا کرار کرار د ولس پر ذهنونو اغېز کوي او هماغه سم يا غلط لفظ بيا هغوی کاروي او ليکي. سره له دې چې داسې ډېرو خوږو او کره کلمو اوسمهال د رسنيو له لارې د هر وګړي او ان د ماشوم ذهن ته لار پيدا کړې ده، ښکاره مثال يې د کرکټ لوبې شپږيزه او يا د سريالونو ځيني لغتونه دي چې خلک يې بيا په محاوره کې هم استعمالوي.

ځيني معياري رسنۍ د يادو شوو دواړو کلمو سم استعمال مراعتوي، خو د همدې ستونزې يواځينی حل رسنۍ دي چې مسئولين او خبريالان په شعوري ډول په دې موضوع پوه شي او کرار کرار هره کلمه په خپل خپل ځای کې وکاروي.

نو د دې څېړنې په نتيجه کې ويلی شو: «مخ» او «مخامخ» دوه بېل ټکي او دوه جلا مفاهيم دي چې هر يو بايد په خپل ځای کې استعمال شي. د دې او دې ته ورته کلمو دقيقه کاروَنه به د معياري لهجې د لا پياوړتيا او غښتلتيا سبب شوې وي.

د دې لپاره چې په خبرو او ليکلو کې مو تنوع راغلی وي، نو دا هم کېدای شي چې موږ د «مخامخ» د لفظ نور مترادفات، لکه لاس و ګرېوان او يا د نورو ژبو له الفاظو، لکه مواجه څخه استفاده وشي.

دا چې د پښتو ژبې په ګرامرونو کې د «مخامخ» کلمې ځای تش پاتې دی، هيله ده د همدې او دې ته ورته کلمو د سمي کاروني بحثونو ته په کې ځای ورکړل شي.

له بلې خوا، ما د همدې څېړنې په ترڅ کې وموندله چې په پښتو ژبه کې د «مخ» کلمه له نورو کلمو سره يوځای ډېر نور عبارتونه او اصطلاحات جوړوي، لکه: چاته مخ نيول، د مخ ځای نه پرېښول، چاته مخ اړول، د چا مخ ته کتل، مخ پټول، مخ څټ کول، مخ اخيستل، مخ ځنې اړول، مخ تورېدل، مخ تک زېړ کېدل، مخ ور اړول، مخ ورګرځول، مخ تاوول....

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو وړاندیز کوم، که همدغه عبارتونه او اصطلاحات راټول شي او په هر یوه یې څېړنه وشي، د پښتو او پښتنو ارواییي او اجتماعي حالات ترې ښه معلومېدای شي.

مأخذونه

۱- پښتو- پښتو تشریحي قاموس، څلورم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي:میدیوتیک، ۱۳۸۳هـ. ش کال، ۲۸۵۹ مخ.

۲- پښتو قاموس (پښتو- دري)، دویم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي: خیري کتابخانه، ۱۳۸۶هـ. ش کال، کابل، ۱۶۹۶ مخ.

۳- عبدالرحمن بابا، د رحمان بابا دیوان، مصحح، مدون او مقابله کوونکی: عبدالرؤف بینوا، ۱۳۲۶هـ. ش کال، پي ډیف فایل،

۴- تشریحي قاموس، ۴۷۷ مخ.

۵– خوشحال خان خټک، کلیات. اوډنه، پرتلنه، سمون او وییپانګه: عبدالقیوم زاهد مشوانی: دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴هـ ش کال، ۵مخ.

۶- حبیب الله رفیع، ادبي ستوري (لومړی ټوک)، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ کال، ۲۰۵ مخ.

۷- پورتنی مأخذ، ۲۵۵ مخ.

۸- مخکینی مأخذ، ۲۳۲ مخ.

۹- اخوند مصری، ادبي ستوري (لومړی ټوک)، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه: دولتي مطبعه ۱۳۵۳هـ. ش کال، ۱۲ مخ.

۱۰– http://www.benawa.com/pashto/library/86_mokhtar_ul_manasic/19.php

۱۱– سپېڅلی قرآن، ژباړن: مولوي وکیل احمد متوکل، مکتبه حبیبیه،:کندهار، ۱۳۸۸هـ. ش کال. بېلا بېل مخونه.

۱۲– یارمحمد مغموم خټک، روښانیان او پښتو ادب (تحقیق او ترجمه)، پښتو اکېډیمي پېښور یونیورسټي: پېښور، ۲۰۱۱م کال، ۳۰۴ مخ.

۱۳– څېړنیوه ډاکټر خلیل الله اورمړ، مرکه، نېټه: ۷/ قوس/ ۱۳۹۸هـ. ش.

۱۴– استاد حبیب الله رفیع، مرکه، نېټه: ۱۰/قوس/۱۳۹۸هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- څېړنپوه نصرالله ناصر، قلمي يادښت.

-__________

يادونه: دا مقاله د علومو اکاډمي د کابل مجلې د ۱۳۹۹ کال په ۲-۱مه ګڼه کې خپره شوې ده.

ډاکتر ماخان مېرزی شينواری

ژبه غني- معياري کول، نوښت او نيولوجيزم

موږ د پښتنو او پښتو پوهانو څخه ډېر وخت اورو، چې:

ژبه غني کول، په ژبه کې نوښت، ژبه معياري کول، نيولوجيزم، دا نو څه دي؟

موږ دا او داسې نور وييونو، چې موږ ورسره مخامخ کيږو، څه په کې وايو؟

ما چې په دې هکله هرڅومره سوچ ګړی او فکر په کې کوم، نو ماته دا ټولې کليمي تر يوې پولې پورې يو د بل سره – په پښتو کې – همغه يو ډول کړنيز څه برېښني او دا د ژبې غني کول دي.

لومړی: ژبه غني کول

د ژبې غني کول په دې پرېپوهېدنه هم دي، چې د خپلې ژبې ساتل، نو دا په دوه برخو وېشو:

لومړی ۱ : خپله ژبه ساتل

لومړی ۲ : ژبه غنې کول

لومړي ۱ ته: خپله ژبه پوره کول او ويونه له ورکېدلو ساتل دا دې لومړیَ هڅې وي.

که د يوې ژبې پيداېښتي ويونه په ښونځي او پوهنتون او همداسې نورو پوهنيزو ليکنو کې له پامه او همداسې له ليکنو غورځېدلی شي، نو دا د وخت په تېرېدو سره بيا په ژبه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونې ورکيږي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې ورکيږي، نو بايد څنګه خپله ژبه، داپه دې پرېپوهېدنې، چې د ژبې له پيدا راته راکړ شوي وييونه څنګه و ساتو؟

ژبې له پيدابښته د اړتياو سره سم پوره پيدا دي. د اړتياو د زياتېدو او د هغې لپاره د څه بللو نه لرلو لپاره سرې بيا داويونه له بلې ژبې رانيسي او يا يې د خپلې ژبې په ګډوله ويونو پوره کوي.

پوهنيز وييونه د پوهنې د ودې سره منځ ته راځي. ډېر نومونه، چې په پوهنه کې نوي راځي، هغې ته د يوه انډول نوم ځای په ځای کوي او دا په هره ژبه کې شته.

لومړي ۲ ته: ژبه غني کول: ژبه غني کول په دې پرېپوهېدل نه دي، چې خپل وييونه دې د نورو ژبو وييونو لپاره پرېږدو. د موږ پښتانه پوهان او ژبپوهان هم تر يوې کچې داکار کوي او وايي، چې دلته يا هلته او په ځانګړي ډول په پوهنو کې دا دا يا هغه پردی وی وي، ځکه چې داژبه غني کوي.هو ژبه به غني کوي ، خو په خپلو ويونو يې غريبه کوي هم. دانن د نومبر ۴ ۲۰۲۱ ز ک مې ولوستل ،چې د موږ پوهان يې ليکي: ،، .. زموږ سترګې يې د اضطراب او اضطرار د نوسان په وړاندې..،،.

د ما په اند دا د ژبې غني کول يا معياري کول نه دي، دا د ژبې – دا په ډېره بخښنه ليکم – دا د ژبې توهين او د پښتو له منځه وړل دي، دا ليکونکی خو داسې انګېري، چې نو دا نور ولې بايدپرېبوه نه شي او يا د ده او د دې نورو په منځ کې خو دې څه توپير هم وي، چې دی څه ليکي، دا نور پرې نه پوهيږي او که پرې پوه شي، نو بيا و په منځ کې توپير څه؟ (بيا هم په بخښنه).

--- د هېڅ ژبې پوهنيز نومونه د هغې ژبې له پيدابښته نه دي، خو دوي يې د ورته څه نوم اينولی يا همهغسې بلل لکه ځمکغونډوسکه، چې عرب يې ښايي هم کرتّ الارض(؟) وبولي. موږ ته نو ولې دا کره، چې غونډوسکه لرو يوه د ژبې بډايينه وبرېښي؟ دا خو د ژبې بډايينه نه ده، دا دموږ په خپله ژبه نه برلاسي کېدنه ده او يا ورته په درنه سترګه نه کتل دي. چې خپله غونډوسکه راته د پوهنيز څه يا له نوم څخه لرې وبرېښېده، نو په ځته کې له پوهنې څخه لرې يو،که نه هغه پيدابښتي څه چې لرو، بايد په درنښت ورته وګورو. راځی، چې دا مثلث وګورو، چې دا عربي باندې يې څومرهپ،هېرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهدومرهپوهېږم، چې دا له ثلاثه، ثلث او یا ... نهپوهېږم څه څخه منځ ته راغلی نوم دی او داسې پېژند کړی شي ولري: هغ هواوره، چې درې کرښو رابنده وي، ملث بلل کيږي یا ... چې له درې کرښو رابنده او درې زاويې ولري او یا...... مثلث بلل کيږي.

دې ته په پښتو سم نوم درېګوډی ده. ولې ښځينه نوم؟ ځکه هواره ده او ځېره، نو ښځينه.

دلته په دې نوم سملاسي پ،هېږو، بې له پېژند، چې داسې یا هغسې.ځبره چې درې ګوډونه ولري ، درې ګوډی بلل کيږي او همداسې څلورګوډی او ...

ولې ګوډ؟

یوه ژبپوه راته وويل چې ګوډ خو موږ هغه چا ته وايو، چې ګوډ ځي، نو د ماځواب هم سملاسي وو او ورته ومې ويل، چې پښه يې ګوډ جوړوي، چې ګوډ دی.

موږ په پښتو کې لکه الماني کې هم کونج لرو او ګوډ، چې ګوډ يې دباندنی او کونج يې دننني دي.

تاسو نو پرېکړه وکړئ، چې کوم به ښه پوهوږ او ساده وي، خو د عالمانو له ليد او انده لرې دی، ځکه د پښتو دی او داسې پوهنيز ورته نه برېښي.

تراوسه مو چې دا کار نه دی کړی، نه پرېپوهېدو او پوهنه مو هم په پښتو نه وه، خو اوس چې په يو څه پوهېږو او پيل مو کړی، چې پښتو پوهنيزه شي، نو پښتو لرلي ويونه د بلې ژبې د وييونو لپاره بايد د له منځه تللو مخه يې ونيول شي.

دلته د ژبې هغه پيداښتي بدايينه خوندي پاتېږي.

نوره ژبه بډايې کونه، نو بياڅه دي؟

دويم: په ژبه کې نوښت: دموږ ژبه تراوسه پورې هغه بنسټيز ويونه په برديو ژبو لري، دا په دې پرېپوهېدنه، چې موږ تر اوسه پورې لا پوهنه نه ده په پښتو کړې، نو دنوښت سره به يې څنګه سراو کار ولرو.

زه پخپله نه پوهېږم، چې د ژبې نوښت به نو څه وي؟

ژبه مو پوره ده، ژبه کې بايد خپلو وييونو ته ځای ورکړو، له دې سره، چې خپل ويونه وليکو، چې شونتيا په حالت کې، دا مو رړې ژبې نوي کول وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ: د ژبې نوښت کوم څه ځان پسې نه لري، موږ چې د خپلې ژبې پیداښتې ویونه وساتو، دا پوره کار دی.

دریم: ژبه معیاري - یا ستاندارد کونه، نو څه؟

د موږ ژبپ،هان او لیکوالان د ژبې د سوچه کولو لپاره معیار ته کچه لیکي، چې ډېره ناسمه ده. دا یو له هغو ویینو دی، چې همدا معیا یا ستاندارد یې ولیکو، دا ژبې غني کونه ده.

ستاندار یا معیار یو اوږد تاریخ لري، چې ز هپه هغې نهغږېږم، خو دا هم د انسانانو د اړتیا سرهسم د انسانانو لخوا منځته راوړل شوی دی، چې ګومان مې دی، په نیولجیزم کې رتلی شي.

د کورونو معیار څه شی دی؟

یو څوک ، چې ډېر کورونه جوړوي، نو د هغو کورونو لپارهدوی یو څه یا یو کور جوړوي، دا بیا د ستاندار یا معیار په موخه دی او نور یې بیا پههمغه ډول وي، لویوال، کونجونه او هر څه یې اړوند وي. د ژبې ستاندارد یا معیار یا معیاري ژبههغه ده چې له کلیوالي خبرو راووځي، ښوونځې ته ننوځي او همداسې د لیک لوست ژبهشي، چې د ژبې ټول ویونکي یې بیا سره په مغه ډول کاروي. دلته د هغو ژبو ویونکي ویونکي، نور پهرسمیاتو، ښونځې او نورو غونډو کې کارول کیږي. د کلیوالي ژبو ستاندارد هم شته، چې په هالنډې او الماني، چې سرهنږدې دي، دا رامنځ تهکیږي، خو موږ په هغو نه غږیږو.

بل د ژبې معیاري کول، د ژبې د ویونو کتابونه جوړول او ګرامر ته یې پوره پام کول او د ګرامر پوره کول دي.

اوس نو د ژبې ستاندار یا معیار پهدې پرېپوهېدنه، چې ژبه ټولیزه شي، دا بیا پهدې پرېپوهېدنه، چې د ټولو کلیوالي خبرو ویونکي همدا ومني.

یادونه: موږ کله، کله هڅېږو، چې دا کلیوالي خبرې مو لهمنځه یوسو، یا په ځانګړې توګه هغه د لیکلوست خاوندان، خو د یوې ټولنې لپارها هم غوره ده، چې د هر کلیوالو خبرو خلک هغه خپلهکلیوالي ویېنه وساتي، دا یو ځانله خوند لري او دا خوند د ټولنې د وګړو څخه باید له منځه لاړ نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم - نیولوجیزم: پهدې هکله مې یوه لیکنه کړې، دلته نه پرې غږېږم، خو دا سې لږ پام بهورته ستاسو راګرځوم.

د نیو لوجیزم یو هبېلګه به تاسو ته له انګرېزي ، چې ما له الماني رانیولې ، تاسو سره ګډه کړم:

دلته د ژبې یوه ریښه ده، چې اېنفورماتیک ورتهوایي. موږ یې په افغانستان کې د کمپیوترپوهنې لاندې ګوامان کړم، لولو، خو دا اینفوارتیک ډېر ه غزېدالې او ستونځمنه پوهنریښه.

انفورماتیک له دوه کلمو جوړ دی: اېنفوماڅیون یا اېنفورمېشن او ماتماتیک. داسې نور ډېر نومونه شته.

زه به یو ډېر ورځنی نوم راو اخلم او اندم، چې دا نیلوجیزم دی، لکه غوبلموږی، چې له غوبل او موږي څخه جوړ دی. دا له پیداېښته منځ ته نه دی راغلی، دا د انسانانو د اړتیا سرهمنځ ته راغلی. نورو ته یې تاسو فکر وکړئ.

نیولوجېزم ته هغه وخت اړتیاپېښیږي، چې ته یو څه نوي منځ ته راوړي او نوم ورتهنه وي او هغې ته بیا نوم پیدا کوې. دا موږ کړی شو، چې لهېرمختللو ژبو موږ هم د نیولوجېزم په توګه لاس ته راوړو. زهبه بهیې بیا یوه یا څو بېلګې راوړم. څه وخا پورې د مخه د کوچنیانو او اوس د لویانو لپاه هم یوه الهشته، چې دوه ګاډیله یا څبرخونهلري، چې په ةنخ کې یې یوه تخته او د لاسو نیولو څه دي. سرې په د هغه د لاسون- که لاربنودی(لارسمونی یا سمونې یې بولې) دی هغه نیسي، پهدې تخته پښې ږدي او هغه ځغلي. دې تهپه الماني Laufrad وایې، چې د ځغاستې او څرخونو جوړ دی، چې په پښتو یې اندول خغاستڅرخه ده. دا له ځغاستې او څروخونو جوړه اله ده، چې د ما په اند نیو لوجېزم دی.

دا دې یوه ننوتنه وي، کېدی شي وړاندیزونه وشي او داسې ورځنی موضوعګاني هم معیاري کړی شو.

موږ پهژبه کې خورا ډېرې ستونځې لرو، خو هغه ساده یې لومړی باید د څېړنې او پوره کونې لاندې ونیسو.

داسې لږ لنډ د ژبو تاریخ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني ژبې لړ ترلړه سلزره کاله د مخه وده کړې. دا چې لسزره کاله د مخه انسانانو پيل وکړ چې کلي يا باندې جوړې کړي، اړيينه وه، چې په ژبه کار وکړي او جوړښت يې واړوي، دښه پوهېدلو له امله دا کار پيداښتي اړيين وو. د ودې سره سم دا وده پوره پېچلې او وېينتوانمنده شوه يا د ويېنځ لپاره ځواکمنه شوه. 14.11.2019

داسې ګومان کيږي، چې مودرن انسان(Homo sapiens) توانمند وو، چې خبرې وکړي. انسان د نن وسبا ته په خبرو پيل نه دی کړی.

ژبو څنګه وده وکړه؟

نن په نړۍ کې له ۶۰۰۰ زياتو ژبو باندې خبرې کيږي. د ځنو پوهانو له انده ډا ټولې ژبې له يوې ژبې څخ سرچينه اخستې يا سرچينه يې يوه ژبه ده. لېمان Lehmann وايي:،، دا روانې تيوري له مخې پخوانی انسان له افريقا خورژېدلی... ټولې ژبې له دې امله ځای اړونده ديالکتونه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخان مېرې شينواري ليکنې او ژباړې

د ډاکتر ماخان شينواري چاپ او ليکنې، چې پرته له لسو نورې تولې تر اوسه ۴۵ يې له ketabton.com څخه خورې شوې:

<u>:(Vienna (Austria 1988</u>

<u>لومړی:</u>

topological Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact .H.K
Page 117 – 122 ; general algebra 6 algebra : contributions to

<u>:(Vienna (Austria 1987</u>

<u>دويم:</u>

لومړی-und Aproximation durch Polynime in Universalen Interpolation
Diss . Uni. Wien . Algebren

دويم-*and Aproximation by Polynome in universal Interpolation*
the University of Vienna/Austria Dissertation at ,Algebras

لاندې د شميرپوهنې پښتوتول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له
خوا چاپ شوي دي
<u>:(Bonn (Germany 2000</u>

دريم: د شميرپوهنې ستر کتاب : د شميرپوهنې برسيره د انجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ،
همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې
ليکنه به يې څنو ځايونو غزېدلې او څنې ځايونه ترې لرې شوي دي)
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

څلورم: څمککچپوهنه(هندسه) ، په سلو، زرو کې شميرنه، د ګټې – او کټې د کټې
شميرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتياوې پوره کوي
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنسټونه دي) (ketabton:com ته پورته شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

:(Bonn (Germany 2003

شپږم: د شمیرپوهنې انګرېزي – پښتو ډکشنري.(ketabton:com ته پورته شوی)
:(Bonn (Germany 2003

اووم: د شمیرپوهنې الماني ـ پښتو ـ او پښتو الماني ډکشنري (ketabton:com ته پورته شوی)

dictionary German/ Pashto and Pashto/German Mathematical
:(Bonn (Germany 2003

اتم: دفرنځیال برابرون (دا کتاب په دې ځانګه کې یو پیل دی، ساده لیکل شوی) (ketabton:com ته پورته شوی)

equation Translation; An Introduction Differential
Germany): 2003) Bonn

نهم: د شمیر پوهنې فرمولونو ټولګه
Formulas Mathematical
:(Bonn (Germany 2003

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو

:(Bonn (Germany 1997

یوولسم: د افغانستان په هکله سپینې خبرې: په المان کې

،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: *(Brinkmann. (From Brinkmann.du.de .Prof*

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې د برېنکمن لیکنې چې له پرینکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره ګټور دي.

دولسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

دیارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک(ketabton:com ته پورته شوی)

څوارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالوالي شمیرنه د ښوونځي لپاره(ketabton:com ته پورته شوی)

شپاړسم – احصایه یا ستاتیستیک دښوونځي لپاره(ketabton:com ته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – انالیزی ۱ (ketabton:com ته پورته شوی)

اتلسم – انالیزې ۲(ketabton:com ته پورته شوی)

نولسم – کرښیز الجبر (ketabton:com ته پورته شوی)

شلم - د شمیرپوهنې بنسټونه (ketabton:com ته پورته شوی)

یوېشتم - د فرمولونو ټولګه(ketabton:com ته پورته شوی)

دوه ویشتم – فنکشنل انالیز(ketabton:com ته پورته شوی)

درویشتم – وکتور شمیرنه (ketabton:com ته پورته شوی)

نورې ژباړې

څلرویشتم – له www/grundstudium.info/linearealgebra. څخه:کرښیز الجبر (ketabton:com ته پورته شوی)

پنځویشتم – Georg Gutenbrunner ګڼونپوهنه یا د اعدادو تیوري(ketabton:com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما لیکنې
:(Germany) Bonn

شپږویشتم - د شمیرپوهنې ستر کتاب دویم چاپ لومړۍبرخه: د پوره تغیراتو سره : دا کتاب د شمیرپوهنې برخې برسیره د انجنرۍ، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زدهکوونکو لپاره پوره ګټور دی. په کتاب کې د اړتیا سره زیاتونه او کونه راغلې (ketabton:com ته پورته شوی)

اوه ویشتم- د شمیرپوهنې ستر کتاب دویمه برخه (ketabton:com ته پورته شوی)

اته ویشتم - ځمکګچپوهنه (هندسه) دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

نه ویشتم – الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

دېرشم - ډېرۍ پوهنه یا سټ تیوري (ketabton:com ته پورته شوی)

یودېرشم – د شمیرپوهنې سم اند (منطق ریاضي) (ketabton:com ته پورته شوی)

دوه دېرشم - د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک(ketabton:com ته پورته شوی)

دریدېرشم – د شمیر پوهنې ګډې وډې لیکنې

څلوردېرشم- داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متآسفانه راڅخه نابلد شوی: د مشتق او انتیګرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شمیرپوهنې انګریزۍ پښتو او عربي + درۍ ډکشنري

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انګرېزي ډکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو ویپونو په پښتو روښانه ونه(ketabton:com ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې(دا هغه لیکنې دي، چې ځنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي.)

نه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتم– د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپرېږي: د ګروپونو تیوري(ketabton:com ته پورته شوی)

- د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګي پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څیر- دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي) او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوځلوېشتم - فزیک لومړیبرخه (ketabton:com ته پورته شوی)

دوه ځلوېښتم – فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton:com ته پورته شوی)

دربځلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د دښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي.(ketabton:com ته پورته شوی)

څلورځلوېښتم – د فزیک کوچنۍ ویونو دکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه ځلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکویونه.(ketabton.com ته پورته شوی)

شپږځلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ویونه، چې سم شوي دي) (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه ځلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰ همدا کتاب (ketabton.com ته پورته شوی)

اته ځلوېشتم – ژبسمون (که غواړۍ دویم غزېدلي لیکنه) : له پخوانۍ لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.(ketabton.com ته پورته شوی)

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دي پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خوریږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ویونه څېړل شوي ناسمونونو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوته نيول شوي او په دلايلو روښانه .شوي، چې ژبمينوالو لهپارهيې لوسته او ګوتنيونه اړيينه ده.

نهه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰(ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوسم – ژبې مري او نورې ليکنې ۲۰۲۰ (ketabton.com ته پورته شوی)

دا اوس خورنې ته چمتو: هيله ده چې کتابتون.کوم (ketabton.com ته پورته شوی) کې يې وکتلی شئ

يوپنځوسم- پښتو ژبلار د ښوونځي لپاره. همدا کتاب

دوه پنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې.

درېپنځوسم- د نړۍ هوښيارتياوې.

څلورپنځوسم – د جبران خليل غوره خبرې .

پنځه پنځوسم- ټولګيز سم اند همدا کتاب .

.

.

.

.

.

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخان میرې شینواري ژوند ته یوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل یې نوم ،،میرې،، وو. د رحمابابا لیسه کې نوملیکلو وروسته په ماخان باندې بدل شو)

د کورنۍ نوم : شینواری

د پلار نوم: ارواښاد نورالرحمان

د مور نوم: ارواښاده پستو

د نیکه نوم: ارواښاد حسن خان

د نیا نوم: ارواښاده صبره بي بي

دزیږېدو کال: ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زیږېدلی دئ (دا خو هغه رسمي ز ک دئ. سمه نېټه یې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وایي ۱۳۲۰ ه ک دئ)

د زیږېدو ځای: ننګرهار د شینوارو د هسکې مېنې ولسولي په مورګې کلي کې زیږېدلی.

د مورګی غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو څخه له قرانکریم تر پنجکتاب، خلاصه، مونیه، ګلستان پورې، چې دا مو بیا په ښوونځې هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

کلیوالي ښونځي: له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې مورګی لومړني ښونځي، چې دی یې هم د لومړنیو زدکوونکو له ډلې څخه وو.

د رحمان بابا لېسه : له لومړي او بیا له دریم تر ۱۲ ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا لیسه کې له دریم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګې اولنمره پاتې شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر میاشت د ښوونځي برس له لارې اتریش ویانا ته تګ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ويانا اړوند مودلينګ کې د الماني يا بنه يې اتريشي ژبې او د ديارلسم ټولګي لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وينا پوهنتون کې نوملیکنه، چې د پوره زياتو ستونځو سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بريالی شو(دا نو پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنيو چارو وزارت کې مامور.

د ۱۹۸۸ دمارچ لومړۍ نېټې څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوريت سفارت کې د سفير دندې د شارژد افير(صفر نه وو) د نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمنې کې سياسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پيداپښتي پوهنو څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د رياضي څانګه کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شينواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۱۹ ۹۷ څخه همدا د کتابونو ليکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان ميړي په ۱۹۷۲ کې له لرې د ميرمن ښاپيرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتريش ويانا ته ورغلی.

ده د ميرمن ښاپيرۍ سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتريش ويانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچيان وبخښل، چې څانګه او اباسين نوميږي. څانګه په المان کې د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسين ملي اقتصاد او ټولنيزه سايکولوژي لوستلې.

ډاکټر شينواري ته د پوهنيزو هلو ځلو له امله ستاينليکونه:

۱ ــ د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ ــ د افغانستان کلتوري ټولنه کولن ميشنيش. جرمني

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library